

Arbeidsnotat
3/2000

Koordinering av inntektsoppgjørene i Norge og Sverige 1961-1999

Bergljot Bjørnson Barkbu

*Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
Ragnar Frisch Centre for Economic Research*

Koordinering av inntektsoppgjørene i Norge og Sverige 1961-1999

Bergljot Bjørnson
Barkbu

Sammendrag: Arbeidsnotatet dokumenterer konstruksjonen av indikatorer for koordinering av lønnsdannelsen i Norge og Sverige i perioden 1961-1999. Det benyttes fem mål på koordineringsomfang for hvert enkelt lønnsoppgjør; i) oppgjørsform (forbundsvisst eller samordnet), ii) eventuell statlig medvirkning, iii) koordinering på arbeidstakersiden, iv) koordinering på arbeidsgiversiden, og v) samarbeidsklima mellom partene. Både i Norge og Sverige har koordinert lønnsdannelse lange tradisjoner. I begge land gikk en i større eller mindre grad bort fra koordinerte lønnsoppgjør i en periode på 1980-tallet. Mens dette i Sverige ble en innledning til en varig overgang til mer desentraliserte oppgjørsformer, har koordineringstanken blitt gjenreist i Norge på 1990-tallet.

Nøkkelord:

Kontakt: bergljob@online.no, www.frisch.uio.no

Rapport fra prosjektet "Inntektspolitikk og arbeidsledighet" (1302), utført på oppdrag fra det offentlige Utvalget for sysselsetting og verdiskapning.

* Forfatteren takker Knut Røed for ide, inspirasjon og gode kommentarer.

ISBN 82-7988-012-7
ISSN 1501-9241

1 Innledning

Hensikten med dette notatet er å dokumentere konstruksjonen av indikatorer for koordinering av lønnsdannelsen i Norge og Sverige fra 1961 til 1999. Indikatorene er benyttet i Røed (2000) for å analysere hvorvidt graden av koordinering av lønnsdannelsen kan forklare likevektsledigheten.

Det eksisterer en omfattende internasjonal litteratur som diskuterer hvordan ulike trekk ved den kollektive lønnsdannelsen påvirker arbeidsledigheten.¹ Teoretiske modeller gir ofte grunnlag for å mene at det er sammenheng mellom arbeidsledigheten og graden av sentraliserte lønnsforhandlinger. Flere forsøk har vært gjort på å teste slike sammenhenger empirisk. En vanlig tilnærming er å rangere land etter graden av sentralisering og deretter gjennomføre tverrsnittsstudier med sikte på å forklare forskjeller i arbeidsledighet mellom landene med forskjeller i grad av sentralisering (se for eksempel Calmfors og Driffill (1988)). Et klart problem er hvordan en skal lage en operasjonell variabel for graden av sentralisering. Dette er vanligvis gjort med utgangspunkt i en beskrivelse av landenes formelle/institusjonelle lønnsforhandlingsystemer. Det er imidlertid ikke sikkert at de formelle forhandlings- eller organisasjonsstrukturene alltid gir et dekkende bilde av det reelle koordineringsomfanget. Dersom et forhandlingsystem består av mange fagforeninger (eventuelt arbeidsgiverorganisasjoner), vil en eventuell koordinering mellom disse i form av avtaler som setter normen for andre avtaler kunne få stor betydning for lønnsdannelsen.² Også graden av statlig engasjement kan tenkes å påvirke koordineringen mellom partene i arbeidsmarkedet. Dette ville ikke fanges opp av en sentraliseringsindeks som kun tar hensyn til institusjonelle trekk. I dette arbeidsnotatet er det gjort et forsøk på å operasjonalisere variable for koordinering av lønnsdannelsen som kan benyttes i tillegg til tradisjonelle variable som forhandlingsystem.

Det kan dessuten tenkes å være variasjoner i omfang av koordinering fra år til år innen hvert enkelt land. Dette vil i så fall gjøre det mulig å utnytte variasjoner innen det enkelte land til å identifisere effekter på arbeidsledigheten (eller andre makroøkonomiske variable). Ved å konstruere variable for sentralisering og koordinering fra 1961 til i dag for Norge og Sverige, håper vi å kunne gi et bidrag også på dette området.

For å få med flere aspekter som kan påvirke graden av koordinert lønnsdannelse, har vi sett på fem forskjellige mål på koordinering. Strukturelle forhold som om oppgjørsformen er samordnet eller sektorvis vil ha betydning for muligheten for å koordinere lønnsdannelsen og å oppnå moderate lønnstillegg. Dette kan også gjelde et statlig engasjement i lønnsoppgjøret. Videre vil muligheten til å koordinere lønnsdannelsen avhenge av hvorvidt fagforeningene på den ene siden og arbeidsgiverne

---

¹ Flanagan (1999) gir en god survey over denne litteraturen.

² Det henvises til Soskice (1990) for en drøfting av koordinert lønnsdannelse.

på den andre siden opptrer samlet eller om hver organisasjon forsøker å få en bedre løsning enn de andre. Til slutt kan det tenkes at forholdet mellom arbeidsgiverne og arbeidstakerne vil påvirke hvorvidt en kollektiv lønnsdannelse kan føre fram til en avtale.

Indikatorene er basert på en gjennomgang av lønnsoppgjørene i Norge og Sverige fra 1961 til 1999. Kildene har delvis vært litteratur (jfr. henvisninger i litteraturlisten), men vi har også hatt stor nytte av samarbeid med flere eksperter på feltet. En spesiell takk rettes til Torgeir Stokke (Fafo) som forsker på lønnsforhandlinger, Olav Magnussen som er arbeidsmarkedsøkonom i NHO og Anders Forslund som er forsker ved Institutt for Arbeidsmarkedsstudier i Uppsala i Sverige. I tillegg har Stein Regård, leder av samfunnspolitisk avdeling i LO, også bidratt med nyttige kommentarer.

I del 2 beskriver vi hovedtrekkene i utviklingen i lønnsdannelsen i Norge og Sverige i perioden 1961 til 1999. Det legges vekt på å se hvordan de strukturelle forholdene som tidligere ble nevnt har endret seg og å få frem likheter og ulikheter ved utviklingen i Norge og Sverige. Del 3 starter med en nærmere definisjon av variablene med påfølgende dokumentasjon av de valgte verdiene. Dokumentasjonen er skrevet som et hjelpemiddel til å forklare hvorfor ulike verdier er valgt, og er ikke ment å være en fullstendig oversikt over hvert lønnsoppgjør.

2 Hovedtrekkene i utviklingen av koordinering av inntektsoppgjørene i Norge og Sverige

Det økonomiske systemet som i internasjonal litteratur ofte kalles den ”svenske modellen” vil i mange tilfeller også være en god beskrivelse på hvordan den ”norske modellen” virker. Men det er en rekke ulikheter, og det kan virke som disse har blitt tydeligere ettersom årene har gått. Vi vil i denne delen forsøke å beskrive likheter og ulikheter i forholdene rundt lønnsdannelsen og utviklingen i denne i de to landene. Hovedtrekket synes å være at en på 1980-tallet gikk bort fra en sterkt koordinert lønnsdannelse i begge land. I Sverige har denne utviklingen fortsatt, mens en i Norge i større grad har vendt tilbake til en høy grad av koordinering.

Arbeidstakerorganisasjonene både i Norge og Sverige er store og sterke i internasjonale sammenlikninger. Organisasjonene har hatt innflytelse over arbeidsmarkedet i en svært bred forstand. En stor andel av arbeidstakerne er fagorganisert, og både i Norge og Sverige har andelen steget jevnt fra 1961. I Norge var 43,8 prosent av arbeidsstyrken organisert i 1961, mens andelen var 63,9 prosent

i 1998.³ Tilsvarende tall for Sverige er 54,1 prosent i 1960 og 88,9 prosent i 1987.⁴ I begge landene har de respektive landsorganisasjonene omfattet en stor andel av de fagorganiserte. Men spesielt på 1970-tallet og 1980-tallet har det både i Norge og Sverige kommet flere viktige aktører inn på markedet, og landsorganisasjonene har mistet noe av sine tradisjonelle lederroller. Den klare nedgangen i LO's andel av de fagorganiserte i Norge fra 79 prosent i 1961 til en foreløpig bunn i 1994 på 56,7 prosent illustrerer dette.⁵ Også i Sverige har denne utviklingen vært tydelig; svenske LO organiserte 75 prosent av de fagorganiserte i 1960 og 58 prosent i 1987.⁶ Organisasjonene har blitt nødt til å forholde seg til flere aktører og dette har vanskeliggjort koordineringen på arbeidstakersiden. Dette ble spesielt vanskelig i Norge på 1980-tallet, mens samholdet har blitt forbedret på 1990-tallet. I Sverige fikk en problemer med koordineringen blant fagforeningene på begynnelsen av 1970-tallet, og det har vært til dels lav grad av koordinering siden, og særlig på 1980-tallet. Bruddet i koordineringen har vært tydeligere i Sverige hvor det også har vært en større økning i antall aktører.

Som motstykker til landsorganisasjonene har en i begge land hatt mektige arbeidsgiverorganisasjoner i privat sektor. Disse har også til en viss grad fått mindre innflytelse. En har på 1980-tallet observert splittelser innad i både Norges Arbeidsgiverforening (NAF) og Svenska Arbetsgivarförbundet (SAF). Viktige konfliktlinjer har vært skillet mellom forbundene i konkurranseutsatt sektor og resterende forbund og spørsmål vedrørende lavtlønnsgarantier og lønnsglidning. Dette beskriver situasjonen den første halvdel av 1980-tallet i Norge, mens en i Sverige siden 1983 har sett en permanent splittelse. Splittelsen blant arbeidsgiverne i Sverige på 1990-tallet har kommet blant annet som et ønske om mer differensiert lønnssetting og har resultert i en utvikling innen SAF som med hensikt vanskelig kan snus.⁷ I Sverige har dette også hatt konsekvenser for oppgjørsformen. Både i Norge og Sverige har samordning vært den dominerende oppgjørsformen på 1960- og 1970-tallet, mens en i Sverige siden 1983 har gått bort fra samordnede oppgjør.⁸ I Norge har en hatt flere tilfeller av forbundsvise hovedoppgjør på 1980- og 1990-tallet, men en har ikke hatt et like definitivt skifte som i Sverige.

Perioden med samordnede oppgjør på 1960-tallet falt sammen med et godt samarbeidsklima mellom partene i begge land. På begynnelsen av 1970-tallet ble oppgjørene mer problematiske i Sverige. Dette skyldtes blant annet økonomisk vanskelige år, men også at en fikk problemer når tjenestemennene og de offentlige ansatte oppnådde høyere innflytelse samtidig som alle gruppene

---

³ Kilde: nordisk makrodatasett, Frisch-senteret.

⁴ Tallene er beregnet fra Calmfors og Forslund (1990, s. 79-80).

⁵ Kilde: nordisk makrodatasett, Frisch-senteret.

⁶ Calmfors og Forslund (1990, s.79)

⁷ SAF har endret organisasjonsform og lagt ned flere koordinerende organer.

⁸ Med unntak av tvungen koordinering i 1991 og 1992.

forsøkte å få bedre resultat enn andre. I Norge var samarbeidsklime relativt godt inntil store motsetninger mellom LO og NHO ble tydeligere på 1980-tallet. 1980-tallet var preget av vanskelige lønnsoppgjør og store konflikter i begge landene. Fra slutten av 1980-tallet og på 1990-tallet har situasjonen i begge land forbedret seg, selv om lønnsoppgjørene i Sverige i perioden 1995-1997 har vært konfliktfylte.

1990-tallet har også vært preget av to forsøk på koordinering: I Norge i form av et inntektspolitisk samarbeid som ble til Solidaritetsalternativet (fra 1992) og i Sverige i form av Rehnberg-gruppens (1990-1992) forsøk på koordinering av lønnsdannelsen. Mens Solidaritetsalternativet involverte partene i arbeidslivet og regjeringen, var Rehnberg-gruppen mer en ad-hoc institusjon som fikk som oppgave å koordinere partene i arbeidslivet uten at regjeringen var involvert. Dette illustrerer en viktig forskjell mellom Norge og Sverige; mens den norske regjeringen ofte er direkte engasjert i inntektsoppgjørene, baserer den svenske regjeringen seg i større grad på at inntektsoppgjøret er partenes ansvar. En har i Sverige hatt perioder med inntektspolitisk samarbeid, som i Haga-rundene på 1970-tallet og Rosenbad-samtalene på 1980-tallet, men dette har vært unntakene snarere enn regelen.

Oppsummerende kan en si at det er en rekke likhetstrekk mellom utviklingen i lønnsdannelsen i Sverige og Norge i perioden 1961 til 1999, og at mye tyder på at ting skjer på samme tid. Imidlertid har det vært en enda større økning i antall aktører i det svenske arbeidsmarkedet og et til dels høyere konfliktnivå. Spesielt to forskjeller mellom koordineringen av lønnsdannelsen synes viktig. For det første ble det på begynnelsen av 1980-tallet mer eller mindre permanent slutt på koordineringen på arbeidsgiversiden i Sverige, mens en i Norge etter en periode gikk tilbake til koordinering. For det andre er inntektspolitisk samarbeid mellom regjeringen og partene i arbeidslivet mer fremtredende i Norge enn i Sverige.

3 Dokumentasjon av verdiene på indikatorene for Norge og Sverige

3.1 Definisjon av indikatorene

I dette avsnittet presenterer vi definisjonen av settet av indikator-variable ($I_1, I_2, \dots, I_5$) som søker å fange opp de strukturelle forholdene knyttet til koordinering og inntektspolitikk i Norge og Sverige. I den økonometriske analysen i Røed (2000) benyttes alternative funksjoner av disse indikatorene som mål på omfanget av koordinering og inntektspolitikk.

Indikator-variablene er konstruert for å fange opp følgende forhold:

I₁ reflekterer nivået på lønnsforhandlingene, og har verdien 1 ved samordnede oppgjør og er null ved bransjevisse/forbundsvisse oppgjør.

I₂ reflekterer eventuelt statlig engasjement i lønnsoppgjørene, og har verdien 1 i år der myndighetene førte en eller annen form for inntektspolitikk og null ellers.

I₃ reflekterer omfanget av koordinering på arbeidstakersiden, og har verdien 1 dersom arbeidstakerne som helhet opptrådte koordinert og null ellers. Denne variabelen vil spesielt reflektere hvorvidt organisasjoner som velger å utvise moderasjon kan føle seg trygge på at det moderate resultatet også følges opp av andre organisasjoner.

I₄ reflekterer omfanget av koordinering på arbeidsgiversiden, og har verdien 1 dersom arbeidsgiverne opptrådte koordinert og null ellers.

I₅ reflekterer samarbeidsklimaet mellom arbeidsgiver- og arbeidstakersiden, og har verdien 1 i perioder der dette anses å være godt og null ellers.

I ”mellom-tilfeller” antar indikator-variablene verdien 0,5.

Det er klart at dette vil gi et forenklet bilde av faktorene som kan påvirke koordineringen av lønnsdannelsen, spesielt fordi indikatorene bare kan ha tre verdier. Fordi virkeligheten er så kompleks at en vanskelig kan få oversikt over alle forholdene, kan imidlertid dette være en hensiktsmessig tilnærming.

3.2 Inntektsoppgjørene i Norge

De viktigste aktørene i de norske oppgjørene er:

Arbeidstakerorganisasjoner:

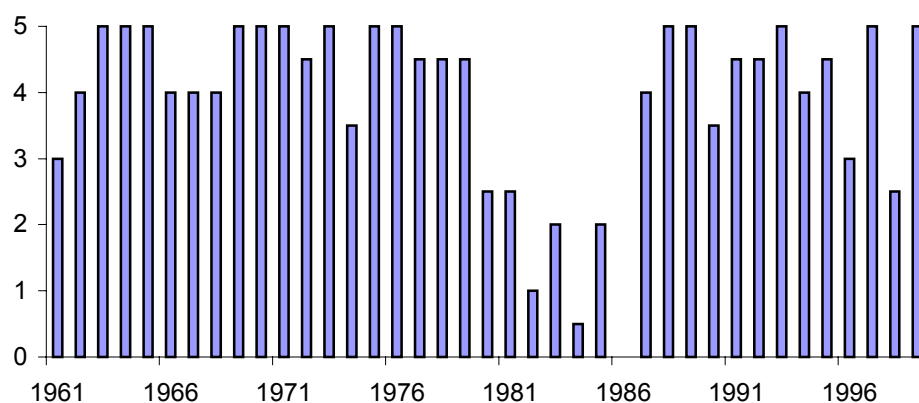
LO	Landsorganisasjonen
YS	Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
AF	Akademikernes Fellesorganisasjon. En gruppe, Akademikerne, gikk ut av AF i 1999.

Arbeidsgiverorganisasjoner:

NHO	Næringslivets Hovedorganisasjon, tidligere NAF (Norges Arbeidsgiverforbund)
HSH	Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
KS	Kommunenes Sentralforbund

En grafisk representasjon av summen av alle indikatorene for koordinering av lønnsdannelsen gir følgende bilde for Norge:

Koordinering av lønnsdannelsen i Norge 1961-99

Indikatorverdiene er:

	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	Σ I		I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	Σ I
1961	0	0	1	1	1	3	1980	0,5	1	0,5	0,5	0	2,5
1962	1	0	1	1	1	4	1981	1	0,5	0,5	0,5	0	2,5
1963	1	1	1	1	1	5	1982	0	0	0,5	0,5	0	1
1964	1	1	1	1	1	5	1983	1	0	0,5	0,5	0	2
1965	1	1	1	1	1	5	1984	0	0	0	0,5	0	0,5
1966	1	0	1	1	1	4	1985	1	0	0,5	0,5	0	2
1967	1	0	1	1	1	4	1986	0	0	0	0	0	0
1968	0,5	1	0,5	1	1	4	1987	1	0	1	1	1	4
1969	1	1	1	1	1	5	1988	1	1	1	1	1	5
1970	1	1	1	1	1	5	1989	1	1	1	1	1	5
1971	1	1	1	1	1	5	1990	0,5	0	1	1	1	3,5
1972	1	1	0,5	1	1	4,5	1991	1	0,5	1	1	1	4,5
1973	1	1	1	1	1	5	1992	1	1	0,5	1	1	4,5
1974	0	1	0,5	1	1	3,5	1993	1	1	1	1	1	5
1975	1	1	1	1	1	5	1994	0	1	1	1	1	4
1976	1	1	1	1	1	5	1995	1	1	0,5	1	1	4,5
1977	1	1	1	1	0,5	4,5	1996	0	1	0	1	1	3
1978	1	1	1	1	0,5	4,5	1997	1	1	1	1	1	5
1979	1	1	1	1	0,5	4,5	1998	0	1	0	0,5	1	2,5
							1999	1	1	1	1	1	5

1961

I 1961 var hovedoppgjøret samordnet om enkelte spørsmål blant annet knyttet til likelønn, godtgjørelse for bevegelige helligdager og avtalenes varighet, men selve avtalene var forbundsvise. En kom fram til toårige avtaler ved forbundsvise forhandlinger. De forutbestemte tilleggene for andre avtaleår ble bestemt ved samordnede forhandlinger. I begynnelsen av 1960-tallet hadde en såkalte vår- og høstfag etter når fagene forhandlet nye avtaler. Fra 1961 gjorde mange av høstfagene om avtalenes utløpstid, slik at en i påfølgende perioder skulle få samtlige lønnsoppgjør på våren. I enkelte fag ble det ikke forhandlet fordi avtalene løp ut i 1962. Variabelen for oppgjørsform, I_1 , får verdien 0 for forbundsvise oppgjør i 1961.

Regjeringen hadde gjort det klart at prisgarantier eller prissubsidier var uaktuelt, og ser ikke ut til å ha medvirket. Variabelen for statlig engasjement, I_2 , får derfor verdien 0. Både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden var forholdet mellom organisasjonene godt, og variablene for koordinering, I_3 og I_4 , får verdien 1. På arbeidsgiversiden ble det ikke noen endringer i koordinering før på 1980-tallet, slik at variabelen I_4 i liten grad vil bli diskutert før oppgjøret i 1980. Videre var det heller ikke dårlig samarbeidsklima slik at I_5 får verdien 1.

1962

I avtaleområdene som hadde hatt hovedoppgjør i 1961 hadde tilleggene for 1962 blitt bestemt ved samordnede forhandlinger, slik at variabelen for oppgjørsform, I_1 , får verdien 1. Det var blitt innført prisstopp i desember 1961, men siden tilleggene var forutbestemte kan dette ikke anses å være statlig engasjement i inntektsoppgjørene, slik at I_2 fortsatt får verdien 0.

Relativt få hovedavtaler hadde utløp i 1962. Alle avtalene, med unntak av bankfunksjonærenes avtale, ble forhandlet frem uten lønnsnemd. Det ser ikke ut til at hverken samarbeidsklima eller koordinering ble forverret, og verdiene på I_3 , I_4 og I_5 blir 1.

1963

Hovedoppgjøret i 1963 var i utgangspunktet forbundsvist, men ble samordnet etter sterke anstrengelser fra LO. Variablene for oppgjørsform, I_1 , får verdien 1.

Kontaktutvalget hadde blitt etablert i 1963. Møtene her førte til at partene i arbeidslivet skulle legge regjeringens bidrag til grunn når de forhandlet avtalene. Regjeringen hadde gitt løfter om subsidier for å stabilisere prisene og intensivert prisovervåkning, og dette kan betraktes som statlig engasjement i inntektsoppgjøret slik at I_2 får verdien 1.

På arbeidstakersiden var det strid mellom Transportarbeiderforbundet i LO og Norsk Rutebilarbeiderforbund som var et frittstående forbund, men dette er ikke tilstrekkelig til å gi lavere verdi på I_3 . Konflikten i rutebilssektoren er heller ikke tilstrekkelig til å gi lavere verdi på variabelen for samarbeidsklime (I_5).

1964

Oppgjøret var samordnet om generelle krav, men spesielle krav skulle tas opp forbundsvis. I praksis ble oppgjøret totalsamordnet ved at avstemningene om avtalene ble koblet, og I_1 får verdien 1.

Forhandlingene og meglingen førte ikke frem, og det ble tvungen lønnsnemd. Dette skyldes ikke dårlig samarbeidsklime, slik at I_5 får verdien 1, men heller forholdene innad i LO hvor en var usikker på hvorvidt forbundene ville anbefale en avtale. Dette kunne eventuelt gi en lavere verdi på variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, men fordi striden innad i LO blir betraktelig større senere, får I_3 verdien 1. Videre bidro regjeringen med løfter om prisstabilitet og det ble vedtatt ny ferielov. I_2 får verdien 1.

1965

Avtalen i 1964 hadde gitt generelle tillegg også for 1965, men også en bestemmelse om en halvautomatisk indeksregulering. Etter blant annet diskusjoner i Kontaktutvalget, ble det bestemt at LO og NAF skulle samordne indeksoppgjørene, og I_1 får verdien 1. I løpet av forberedelsen av inntektsoppgjøret i Kontaktutvalget ble det klart at regjeringen skulle bidra med prissubsidier. Variabelen for statlig engasjement får verdien 1.

Det var hovedoppgjør for noen organisasjoner i handelssektoren, men ingen store endringer hverken i samarbeidsklime eller koordinering, slik at verdiene på variablene fra 1964 videreføres.

1966

Oppgjøret var samordnet men med forbundsvise tilpasninger. De forbundsvise tilpasningene hadde imidlertid liten betydning, blant annet på grunn av tvungen lønnsnemd. Derfor får variabelen for oppgjørsform, I_1 , verdien 1. Videre ble avstemningen om avtalen koblet og dette forsterker samordningen. Det var sterk motstand mot avtalen, spesielt i høytlønsbransjer, og avtalen ble nedstemt og det ble tvungen lønnsnemd. Tvungen lønnsnemd skyldes mer forholdene innad i LO enn et dårlig samarbeidsklime, og I_5 får verdien 1. På tross av tegn på økende splittelse innad i LO, får variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, I_3 , fortsatt verdien 1. Regjeringen bidro ikke i lønnsoppgjørene, og I_2 får dermed verdien 0.

1967

Med unntak av enkelte hovedoppgjør, var det i 1967 forutbestemte tillegg og helautomatisk indeksregulering. Verdiene på variablene blir videreført fra 1966. Dette kan begrunnes med at det ikke skjedde store endringer og at det heller ikke var viktige lønnsoppgjør hvor eventuelle endringer kunne få betydning.

1968

Hovedoppgjøret mellom LO og NAF startet med forbundsvise forhandlinger parallelt med samordnede forhandlinger om visse generelle spørsmål. Variabelen for oppgjørsform, I_1 , får verdien 0,5.

I de samordnede forhandlingene drøftet en spesielt spørsmålet om kompensasjon for arbeidstidsforkortelsen og indeksregulerte tillegg. Dette ble gjennomført uten meglingsforhandlinger og med bidrag fra regjeringen. Regjeringen hadde gitt uttrykk for at den ville foreslå å bevilge midler som skulle redusere prisutslagene av jordbruksoppgjøret, øke satsene for barnetrygden og videreføre prissubsidier. Dermed får variabelen for statlig engasjement, I_2 , verdien 1. I de forbundsvise forhandlingene i LO og NAF ble det framlagt et meglingsforslag som noen av forbundene i LO ønsket å stemme mot. Dette ble i praksis forhindret ved at avstemningen ble koblet. Imidlertid var splittelsen innad i LO tydelig, og sammen med sykepleierene og ingeniørenes forsøk på å få et bedre forhandlingsresultat enn LO gir dette variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, I_3 , verdien 0,5. Igjen skyldes striden mer splittelsen på arbeidstakersiden enn et dårlig samarbeidsklima, og dermed beholder I_5 verdien 1.

1969

Med unntak av en handelsavtale, var det mellomoppgjør for de fleste sektorene i 1969. For mellomoppgjørene hadde hovedavtalene fra 1968 innebygde tillegg for 1969. I LO-NAF-området var disse tilleggene 20 øre per time, mens stat, kommune og forsikring hadde 2 prosent. Det ser dermed ut som om det var en sterk samordning, og variabelen for oppgjørsform, I_1 , får verdien 1. Det samme argument kan gjelde også for koordineringen på arbeidstakersiden, og I_3 får verdien 1. Ellers videreføres verdiene på variablene.

1970

Hovedoppgjøret mellom LO og NAF i 1970 var samordnet med noe forbundsvise tilpasninger. De forbundsvise forhandlingene spilte liten rolle, og variabelen for oppgjørsform, I_2 , får verdien 1. LO hadde gått med på samordnede forhandlinger på vilkår av enkelte betingelser regjeringen skulle oppfylle. Disse betingelsene innebar at halvparten av jordbruksoppgjøret skulle dekkes over statsbudsjettet, at det ikke ble benyttet tvungen lønnsnemnd og at oppgjørene i offentlig sektor skulle tilpasses rammene i LO-NAF-oppgjøret. Regjeringen oppfylte til en viss grad betingelsene, og variabelen for statlig engasjement, I_2 , får verdien 1.

Forhandlingene mellom LO og NAF førte ikke frem og endte i meglingsforslaget ble akseptert av NAF og i en koblet uravstemning i LO. Det vedtatte meglingsforslaget ga et generelt tillegg, lavtlønnstillegg og ekstra tillegg til grupper med lav lønnsglidning. I desember 1970 vedtok Stortinget forbud mot lønnstillegg som ikke hadde hjemmel i tariffavtaler eller regulativ.

Hverken samarbeidsklima eller koordineringen ser ut til å ha vært dårlig i 1970, og variablene I_3 , I_4 og I_5 får alle verdien 1.

1971

Oppgjørene i 1971 var helautomatisk indeksoppgjør i de fleste områdene og verdiene på variablene fra 1970 er videreført. Den eneste store avtalen som ble revidert var mellom Handelens Arbeidsgiverforening og Norges Handels- og Kontorfunksjonærers Forbund.

1972

Hovedoppgjøret mellom LO og NAF i 1972 var samordnet med forbundsvise forhandlinger. Som tidligere spilte de forbundsvise forhandlingene en begrenset rolle, og avstemningen i LO ble koblet. I praksis ser det derfor ut til å ha vært total samordning, og I_1 får verdien 1.

LO ønsket prissubsidier i forbindelse med jordbruksavtalen og skjerpet prisovervåking. Dette ble til en viss grad fulgt opp av regjeringen med avansestopp for varer med prisveiledning. Regjeringen foreslo også en endring i kommunebeskatning og økte satser i barnetrygden. Det ser dermed ut til å ha vært statlig engasjement i lønnsoppgjøret, og I_2 får verdien 1.

På arbeidsgiversiden forsøkte spesielt sykepleierene og muligens også de organisert i Embetsmennes Landsforbund å få høyere lønnstillegg enn andre. Sykepleierene og deres motpart NKS brukte frivillig lønnsnemnd og sykepleierene lyktes i å oppnå høyere tillegg enn andre. Derfor

får variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, I_3 , verdien 0,5. Imidlertid var samarbeidsklimaet godt, og I_5 får verdien 1.

1973

Oppgjøret i 1973 var et samordnet oppgjør med en såkalt ”pakkeløsning”. På grunn av den ugunstige prisutviklingen hadde Kontaktutvalget nedsatt et ad-ho-utvalg som skulle komme med forslag for gjennomføring av inntektsoppgjøret. Pakkeløsningen besto i en kombinasjon av økte prissubsidier og en relativt lav grad av kompensasjon for prisstigningen. Som en del av opplegget var det sterk samordning av forhandlingene. Derfor får variablene for oppgjørsform og for statlig engasjement begge verdien 1. Resultatet av forhandlingene mellom LO og NAF ble fulgt av andre organisasjoner, og variabelen for koordinering på arbeidstakersiden får verdien 1. Videre ser det ut til at samarbeidsklimaet var bra, og I_5 får dermed verdien 1.

1974

Mens NAF ønsket samordning, hadde en del forbund i LO vært misfornøyde med samordningen, og hovedoppgjøret i 1974 ble forbundsvist. Variabelen for oppgjørsform får dermed verdien 0.

Under forhandlingene la regjeringen frem forslag som tok sikte på å øke realdisponibel inntekt mer enn i foregående år. Lønnstakerandelen i Folketrygden ble redusert, grunnbeløpet ble hevet, barnetrygden ble økt, det ble midlertidige subsidier på matvarer og skattelettelser. Statlig engasjement gir dermed verdien 1 på I_2 .

Verkstedsoverenskomsten ble forhandlet først, og enkelte grupper som forhandlet senere fikk høyere tillegg enn denne avtalen la opp til. I tillegg forsøkte enkelte grupper å streike for å oppnå mer, og koordineringen på arbeidsgiversiden var svekket. I_3 får dermed verdien 0,5. På tross av streikene ser det ikke ut til å vært store motsetninger mellom arbeidsgivere og arbeidstakere, og variabelen for samarbeidsklima, I_5 , får fortsatt verdien 1.

1975

Det siste indeksoppgjøret var i 1975. Forut for oppgjøret ble det ført forhandlinger mellom partene i arbeidslivet og regjeringen, og det ble enighet om et ”kombinert” indeksoppgjør. Oppgjøret var samordnet, og I_1 får verdien 1. Dessuten innebærer et kombinert oppgjør at staten engasjerer seg, og I_2 får verdien 1. Lønnstilleggene ble kombinert med reduksjon i skattetrekket, økning i

barnetrygden og prissubsidier på matvarer. Bedriftene skulle betale 30 prosent og myndighetene 50 prosent av priskompensasjonen.

Oppgjøret mellom LO og NAF ble gjennomført uten meglings og det ser ikke ut til å ha vært problemer hverken med koordinering eller samarbeidsklima (I_3 , I_4 og I_5 får alle verdien 1).

1976

Hovedoppgjøret mellom LO og NAF i 1976 var samordnet med forbundsvis tilpasninger, men variabelen for oppgjørsform, I_1 , får verdien 1 for samordnet oppgjør.

Oppgjøret var kombinert, som i 1975. Blant regjeringens saker som ble sett i sammenheng med lønnsoppgjøret var skattelettelse, reduksjon av folketrygdpremien, økning i barnetrygden, nedsettelse av arbeidsgiveravgiften til folketrygden og prissubsidier. Verdien på variabelen for statlig engasjement blir 1.

På grunn av lavere lønnsglidning, ble det gitt noe høyere tillegg i deler av offentlig sektor enn i LO-NAF området, men variabelen for koordinering på arbeidsgiversiden får allikevel verdien 1. Videre ser det ut til at samarbeidsklimaet ikke var problematisk, og I_5 får verdien 1.

1977

Mellomoppgjøret i 1977 var også kombinert og samordnet (I_1 får verdien 1), men ble mer komplisert enn tidligere år. Regjeringen lovet en tallfestet vekst i disponibel realinntekt og det var forhandlinger om hvor mye av veksten som skulle bestå av henholdsvis lønnstillegg og skatte- og avgiftsendringer. NAF og regjeringen ble ikke enige, og forhandlingene endte i meglings. Etter mye uenighet og devaluering av kronen, godtok etterhvert NAF forslaget mot senere forhandlinger om arbeidsgiveravgiften. På grunn av NAFs tydelig motstand mot kombinerte oppgjør og LOs samarbeid med regjeringen, får variabelen for samarbeidsklima verdien 0,5. Regjeringens engasjement gir verdien 1 på I_2 . Deres bidrag ble en reduksjon i arbeidsgiveravgiften, skattelette og skattefritak for kontingent til arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner.

Det ser ikke ut til å ha vært brudd på koordineringen både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden, slik at I_3 og I_4 beholder sine verdier.

1978

Hovedoppgjøret mellom LO og NAF i 1978 var samordnet og I_1 får verdien 1. Konflikttemaer i forhandlingene var lønnsglidning og lavtlønnsgaranti, og LO og NAF sto langt fra hverandre i disse spørsmålene. I tillegg ønsket LO et lavtlønnsfond, og dette var nærmest utenkelig for NAF. Det ble etterhvert tvungen lønnsnemd og det var klart at samarbeidsklimaet ikke var godt slik at I_5 kan få verdien 0,5. Et annet viktig moment i dette oppgjøret er splittelsen innad i LO om lønnsglidningen. Imidlertid ble ikke avtaleforslaget sendt ut til uravstemning og det ble en form for tvungen koordinering blant arbeidstakerne. I_3 får verdien 1.

Regjeringen hadde tatt sikte på et inntektspolitisk samarbeid, men dette strandet med meglingen. Imidlertid brukte regjeringen prisstopp og innførte senere lønnsstopp, slik at variabelen for statlig engasjement kan få verdien 1.

1979

Oppgjørene i 1979 ble annullert på grunn av loven om pris- og inntektsstopp som hadde blitt innført i 1978. Variabelverdiene videreføres fra 1978.

1980

Oppgjørene i 1980 var frie forbundsvisse forhandlinger innenfor en felles økonomisk ramme, slik at variabelen for oppgjørsform får verdien 0,5. Den økonomiske rammen var de generelle tilleggene og lavtlønnstilleggene.

I 1979 hadde regjeringen oppnevnt et utvalg, Kleppe-utvalget, som hadde fått som mandat å forberede 1980-oppgjøret. Regjeringen og LO ønsket at utvalget skulle utrede lavtlønsspørsmålet, men NAF var imot dette hvis det ikke ble utført en tilsvarende utredning om lønnsglidningen. Utvalget fikk til slutt bare i oppgave å drøfte lavtlønsspørsmålet, men hadde muligheten til å drøfte lønnsglidning i tilknytning til dette. Regjeringen bidro også med tiltak i en meglingskisse i forsøk på å få en løsning mellom LO og NAF (I_2 får verdien 1).

Kleppe-utvalget ble enig om at områder med tariffavtaler som hadde løpt ut under lønnsstoppen måtte vente med forhandlinger til LO og NAF var ferdige. Dette øker mulighetene for koordinering på arbeidstakersiden. Imidlertid ble dette motvirket av sterk splittelse innad i LO, spesielt mellom lavt- og høytlønnsforbund. Videre brøt AF forhandlingene i staten og Norsk Lærerlag og Sykepleierforbundets medlemmer sa nei til forslag. Oppgjøret i oljesektoren ble konfliktfylt, og oljearbeidernes streiker kan tolkes som et forsøk på å bryte koordinasjonen. Variabelen for koordinering får verdien 0,5.

Mellom LO og NAF ser det ut til å vært store prinsipielle motsetninger, spesielt om lavtlønsspørsmålet og lønnsglidningen. Også i offentlig sektor var oppgjørene konfliktfylt, og variabelen for samarbeidsklime får verdien 0.

Fra 1980 ser det ut til å ha vært stigende koordineringsproblemer i NAF. Konfliktlinjen gikk til en viss grad tilsvarende i LO mellom høyt- og lavtlønnsfag. NAF fikk svakere kontroll over de konkurranseutsatte fagene. Dette varte frem til lock-outen i 1986. Variabelen for koordinering på arbeidsgiversiden, I_4 , får verdien 0,5 fra 1980 til og med 1985.

1981

Mellomoppgjøret i 1981 var samordnet og I_1 får dermed verdien 1. Dette gjelder generelt for mellomoppgjørene etter at en sluttet med indeksregulering i 1975.

Statens bidrag kom i form av Gro-dagen og endring i skatte- og avgiftssystemet fra påfølgende årsskifte. Skattesystemet ble endret i mindre progressiv retning, og det ble ventet at inntektsoppgjøret skulle kompensere for dette. Imidlertid gjorde regjeringen det klart at den ikke ville bidra mer. Variabelen for statlig engasjement får derfor verdien 0,5.

Det var fortsatt splittelse innad i LO og i NAF, slik at I_3 og I_4 får verdien 0,5. Videre var det fortsatt store motsetninger mellom LO og NAF, slik at I_5 blir 0.

1982

Opgjørene i 1982 var forbundsvise, og I_1 får verdien 0.

Høyre hadde overtatt regjeringsmakten og uttrykte at gjennomføringen av oppgjøret var partenes ansvar, men at det burde ses i sammenheng med skatteendringene. Imidlertid kan dette ikke betraktes som statlig engasjement og I_2 får verdien 0.

NAF ønsket forut for forhandlingene å koble en oppmykning av begrensninger av lønnsglidningen til en avvikling av lavtlønnsgarantien. Resultatet var at taket på lønnsglidning ble fjernet, uten at lavtlønnsgarantien ble endret. Samarbeidsklime i LO og NAF, men også i offentlig sektor, var dårlig og det ble tvungen lønnsnemd. Variabelen for samarbeidsklime, I_5 , får verdien 0.

Koordineringen på arbeidstakersiden var svekket i LO, men også i offentlig sektor der tre AF-forbund ikke aksepterte forhandlingsresultatet. Variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, I_3 , får verdien 0,5.

1983

Mellomoppgjøret i 1983 var samordnet, og I_1 får verdien 1. Tilsvarende som i 1982 uttrykte regjeringen at inntektsoppgjøret burde ses i sammenheng med skatteendringene og i tillegg at hensynet til konkurranseevnen tilsa at det burde bli et moderat oppgjør. Imidlertid var ikke regjeringen direkte involvert, og verdien på I_2 blir 0.

Opgjøret mellom LO og NAF gikk fort til megling og samarbeidsklimaet var ikke forbedret. I tillegg var det et anstrengt forhold mellom LO og Riksmeglingsmannen. Verdien på I_5 blir 0 også i 1983.

De interne splittelsene i LO og NAF var fortsatt sterke selv om dette ikke fikk uttrykk på grunn av samarbeidsformen, i tillegg var det splittelse i AF, og variablene for koordinering, I_3 og I_4 beholder verdiene 0,5.

1984

Hovedoppgjøret i 1984 ble forhandlet forbundsvist, og variabelen for oppgjørsform, I_1 , får verdien 0. Som i de to tidligere årene, bidro heller ikke regjeringen i dette oppjøret, og I_2 får fortsatt verdien 0.

Opgjøret mellom LO og NAF var preget av at splittelsen innad i organisasjonene. I tillegg forhandlet organisasjonene i offentlig sektor frem bedre avtaler for arbeidstakerne enn det LO hadde. Variabelen for koordinering på arbeidstakersiden får verdien 0. Verkstedsovernskomsten ble forhandlet først, og rett før arbeidskonflikt skulle starte ble det avtale med høye generelle tillegg, en prinsippbestemmelse om arbeidstidsforkortelse og uten endring i lavtlønnsгарантиen. Denne avtalen skulle være normgivende. Samarbeidsklimaet var dårlig, ikke bare i LO-NAF-området, men også i offentlig sektor og i oljesektoren, slik at I_5 får verdien 0.

1985

Mellomoppgjøret i 1985 var som tidligere samordnet (I_1 får verdien 1) og uten statlig engasjement (I_2 får verdien 0).

LO hadde avstått fra å kreve generelle tillegg fordi kjøpekraften så ut til å bli opprettholdt. Oppjøret ble gjennomført uten megling, og med unntak av i oljesektoren var det rolig. Imidlertid kan dette i stor grad skyldes oppgjørsformen, slik at det var underliggende sterke splittelser innad i organisasjonene og et dårlig samarbeidsklima mellom partene som ikke kom til uttrykk før i hovedoppgjøret i 1986. Spesielt var dette en tid med sterke prinsipielle motsetninger mellom LO og

NAF, og variabelen for samarbeidsklima får verdien 0. Dessuten var det sterk kritikk av meglingsinstitusjonene. Variablene for koordinering får verdien 0,5.

1986

Hovedoppgjøret i 1986 var forbundsvist (I_1 får verdien 0) og preget av konflikter. Det ser ikke ut til å ha vært statlig engasjement i inntektsoppgjørene, med unntak av oppfordringer til partene om å gjenoppta forhandlingene, men dette betraktes ikke som inntektspolitikk. Variabelen for statlig engasjement, I_2 , får derfor verdien 0. Et viktig tema i inntektsoppgjøret var arbeidstidsforkortelsen, men det ser ikke ut til at regjeringen brukte dette som et bidrag knyttet til lønnsoppgjørene.

NAF hadde forut for oppgjøret styrket samholdet mellom fagene, spesielt med det formål å få fjernet lavtlønnsgarantien. Imidlertid sprakk samholdet i løpet av meglingen og den påfølgende lock-outen. Variabelen for koordinering på arbeidsgiversiden, I_4 , får verdien 0. På arbeidstakersiden viste forbundene i LO motstand mot å opptre samlet på tross av at NAFs lock-out omfattet de fleste forbundene. I tillegg var det intern strid mellom Kommuneforbundet og Statstjenestemannskartellet i LO. I offentlig sektor utenfor LO hadde AF og Norsk Lærerlag høye krav relativt til LO-forbundene. Politi og lensmenn forhandlet frem en avtale som sprengte rammene i de andre oppgjørene, med det resultat at flere organisasjoner krevde nye forhandlinger. Variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, I_3 , får verdien 0.

Oppgjørene både i privat og offentlig sektor hadde svært høyt konfliktnivå og variabelen for samarbeidsklima får verdien 0.

1987

Det samordnede mellomoppgjøret i 1987 bar preg av lock-out og arbeidstidsforkortelse i 1986. Regjeringen ser ikke ut til å ha engasjert seg direkte i lønnsoppgjøret, og I_2 får derfor verdien 0.

De fleste oppgjørene fulgte mønsteret fra LO-NHO-oppgjøret, og det ser ikke ut til å ha vært problemer med koordinering hverken på arbeidsgiver- eller arbeidstakersiden. I_3 og I_4 får verdien 1. NAF hadde kommet svekket ut av 1986-oppgjøret, men fra 1987 styrket samholdet seg.

Etter det høye konfliktnivået i perioden 1980-86, ble også samarbeidsklimaet, spesielt mellom LO og NHO, betraktelig forbedret fra 1987, og I_5 får verdien 1. Oppgjøret mellom LO og NHO var et null-oppgjør, men lønnsglidningen i 1987 ble svært høy.

1988

Hovedoppgjøret i 1988 var samordnet og det ble lønnslov. Lønnsloven kom etter enighet mellom regjeringen, LO og NHO. Dette medførte en tvungen koordinering på både arbeidstaker- og arbeidsgiversiden, slik at I_3 og I_4 får verdien 1. Regjeringen bidro med delfinansiering av ordningen med avtalefestet førtidspensjonering og rentebestemmelser i Husbanken, og I_2 får verdien 1.

Med unntak av meglingen mellom LO og NKS, var det et veldig rolig lønnsoppgjør, og variabelen for samarbeidsklimate får verdien 1.

1989

Før det samordnede mellomoppgjøret i 1989 ble regjeringen og NHO, LO, YS, AF og KS enige om at en også dette året skulle ha en lønnslov. Dermed ble det også i 1989 tvungen koordinering, men forholdene på arbeidstakersiden var ikke uproblematisk. Likevel får både I_3 og I_4 verdien 1.

Regjeringen bidro med en rekke løfter om arbeidsmarkedstiltak og endringer i skattesystemet (arbeidsgiveravgift og investeringsskatt) for å få partene med på lønnsloven, og I_2 får dermed verdien 1. På tross av at det ble tvungen megling i kommunal sektor (som ikke var omfattet av lønnsloven) og deretter frivillig lønnsnemd, settes verdien på variabelen for samarbeidsklimate, I_5 , lik 1.

1990

Hovedoppgjøret i 1990 var en kombinasjon av samordnede og forbundsvis oppgjør. Det samordnede oppgjøret skulle gi rammer for de forbundsvis oppgjørene, etter modell fra 1980. Variabelen for oppgjørsform får derfor verdien 0,5.

Den borgerlige regjeringen som hadde tatt over i 1989 hadde gjort det klart at den ikke ville delta direkte i inntektsoppgjøret. Regjeringen bestemte tvungen lønnsnemd i oljesektoren. Dette var omdiskutert, men anses ikke som inntektspolitikk, og I_2 får verdien 0.

I en rådgivende uravstemning i LO ble det nei til hovedavtalen og deretter fulgte megling mellom LO og NHO. Men det ser ikke ut til å ha vært store splittelser innad i LO eller mellom arbeidstakerorganisasjoner, og I_3 får verdien 1. På arbeidsgiversiden var samholdet uproblematisk, og I_4 får verdien 1. På tross av at det var en stor konflikt i oljesektoren, var samarbeidsklimate godt, og I_5 får verdien 1.

1991

Mellomoppgjøret i 1991 var samordnet og I_1 får verdien 1. Arbeiderpartiet hadde tatt tilbake regjeringsmakten, men uttrykte at regjeringen ikke ønsket å engasjere seg direkte i inntektsoppgjøret. Imidlertid inngår det i avtalen at regjeringen skulle bidra med finansiering av bortfallet av sjømannskompensasjonen, etter krav fra LO og NHO, slik at variabelen for statlig engasjement settes til 0,5.

Både oppgjøret mellom LO og NHO og mellom YS og NHO gikk til megling, men det var ikke dårlig samhold eller vanskelig samarbeidsklima, slik at I_3 , I_4 og I_5 får verdien 1. Meglingen mellom LO og NHO kan betraktes som en nødvendighet for LO etter at den rådgivende uravstemningen hadde sagt nei til avtalen i 1990.

1992

Hovedoppgjøret i 1992 var samordnet, og I_1 får verdien 1. Regjeringens bidrag var delfinansiering av utbyggingen av avtalefestet førtidspensjonering og permisjon også til far til nyfødt barn.

Blant arbeidstakerorganisasjonene var koordineringen lavere enn foregående år, og det ble streik i innenriksfarten som ble løst ved avtale for noen grupper og tvungen lønnsnemnd for andre grupper. LO og AF hadde lagt fram felles krav i kommunesektoren, men det ble etter hvert store konflikter mellom LO på den ene siden og YS- og AF på den andre. Kommuneforbundet i LO og hjelpepleiere streiket. Verdien på variabelen for koordinering på arbeidstakersiden blir derfor 0,5. Det ser ut til at konfliktene og tilfellene av tvungen lønnsnemnd mer skyldes problemene på arbeidstakersiden, enn at det var et dårlig samarbeidsklima eller dårlig koordinering på arbeidsgiversiden, og I_4 og I_5 får verdien 1.

1993

Mellomoppgjøret i 1993 var samordnet og det første oppgjøret etter sysselsettingskommisjonens rapport. Siden regjeringen på samme måte som partene i arbeidslivet (representert ved LO og NHO) hadde deltatt i kommisjonen og (moralsk) forpliktet seg til å følge opp rapporten, fører dette til at variabelen for statlig engasjement ville påvirkes. Dette gjelder spesielt de fem første årene hvor kommisjonen foreslo en strategi med tanke på å øke sysselsettingen og forbedre konkurransevnen, mens en deretter skulle sørge for at situasjonen ikke ble forverret. Kommisjonen rapport hadde mye fokus og mer spesifikk strategi for disse fem første årene. Variabelen for statlig

engasjement får verdien 1 i denne perioden. I tillegg til Solidaritetsalternativet kommer også regjeringens bidrag til avtalefestet førtidspensjonering som også ble utbygd i denne perioden.

Forholdene på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden ser ut til å ha vært uproblematisk og samarbeidsklimaet var godt, slik at I_3 , I_4 og I_5 får verdien 1.

1994

Hovedoppgjøret i 1994 var forbundsvist og I_1 får verdien 0. Verkstedsoverenskomsten trakk opp hovedmønsteret for de andre forbundene men også for andre organisasjoner. Det kan se ut som om Sykepleierforbundet forsøkte å oppnå mer enn andre grupper (som hjelpepleierene hadde gjort i 1992), men dette lyktes ikke. Det var også problemer for Transportarbeiderforbundet i LO. Dette er imidlertid ikke betydelig nok til å gi lavere verdi på variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, og I_3 blir 1. På arbeidstakersiden ser det ikke ut til å ha vært problematisk og samarbeidsklimaet var godt, hvis en ser bort fra oppgjørene i oljesektoren. I_4 og I_5 får begge verdien 1.

1995

Mellomoppgjøret i 1995 var samordnet og I_1 får verdien 1.

Det var meglings mellom LO og NHO og mellom YS og NHO, men stort sett var disse oppgjørene rolige. Imidlertid ble koordineringen på arbeidstakersiden brutt av AF. De fleste øvrige oppgjørene i offentlig sektor fikk forhandlingsløsning, mens AF streiket både i kommunal og statlig sektor. Politiet streiket også. Alt dette bidrar til at variabelen for koordinering på arbeidstakersiden får verdien 0,5.

På arbeidsgiversiden var samholdet ikke problematisk og stort sett var samarbeidsklimaet godt slik at I_4 og I_5 får verdien 1.

1996

Hovedoppgjøret i 1996 var igjen forbundsvist og I_1 får verdien 0. Verkstedsoppgjøret var først ferdig, men fikk nei i uravstemningen. Fellesforbundet gikk dermed til streik, i tillegg var det streik i hotell og restaurant. Forbundene i LO ser ut til å ha fulgt hver sin strategi, og variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, I_3 , får verdien 0. Det var også streik blant oljearbeiderne og blant elektrikerne, men generelt ble det ikke benyttet tvungen lønnsnemnd. På tross av streikene settes verdien på variabelen for samarbeidsklima til 1 fordi det ikke ser ut til å ha vært viktig motsetninger mellom partene. Det ser heller ikke ut til å ha vært problemer med koordineringen på arbeidsgiversiden, og I_4 får verdien 1.

1997

Oppgjørene i 1997 var samordnet (I₁ får verdien 1) og det siste året hvor inntektsoppgjøret omfattes av femårsperioden beskrevet i Solidaritetsalternativet. Oppgjøret var rolig, det ble megling mellom LO og NHO og mellom YS og NHO, men det ser ikke ut til å ha vært et problemfylt oppgjør, og I₃, I₄ og I₅ får alle verdien 1.

1998

Hovedoppgjørene i 1998 var forbundsvisе og kan karakteriseres ved at koordineringen både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden ble dårligere. Blant LO-forbundene ble det brudd i forhandlingene i verksted, byggindustri og hotell/restaurant, men det mest oppsiktsvekkende var kanskje Handel og Kontors offensive holdning i forhold til andre lavtlønnsforbund. I offentlig sektor streiket AF i stat og kommune, og enkelte YS-forbund i kommune. Alt dette bidrar til å gi verdien 0 på koordineringen på arbeidstakersiden. På arbeidsgiversiden var det koordineringsproblemer mellom NHO og HSH, og I₄ får verdien 0,5. Imidlertid ser det ikke ut som om samarbeidsklimaet mellom partene var spesielt dårlig, og I₅ får derfor verdien 1.

1999

Mellomoppgjøret i 1999 var samordnet og var mer eller mindre blitt avgjort gjennom Arntsen-utvalgets rapport. Utvalget besto av representanter fra staten og fra LO, AF, YS, NHO og HSH. Organisasjonene koordinerte inntektsoppgjørene ved å sette rammer for lønnstilleggene, slik at I₃ og I₄ får verdien 1. I tillegg formulerte rapporten et bidrag fra staten, og I₂ blir derfor 1. At utvalget klarte å komme fram til en spesifikk ramme, imidlertid uten å bli ferdig med forhandlingene om etterutdanningsreformen, viser at samarbeidsklimaet var godt.

3.2 Inntektsoppgjørene i Sverige 1961-98

De viktigste organisasjonene i de svenske oppgjørene

Privat sektor:

Arbeidstakere:

LO Landsorganisationen

SIF Svenska Industrijänastemannsförbund

TCO Tjänstemannens Centralorganisation

SACO Sveriges Akademikers Centralorganisation

PTK Privattjänstemannskartellet, sammenslutning av TCO- og SACO-forbund fra 1973

SALF Sveriges Arbetsledareförbund

Arbeidsgivere:

SAF Sveriges Arbetsgivareförbund

Offentlig sektor

Arbeidstakere:

LO Landsorganisationen

TCO Tjänstemannens Centralorganisation

SACO Sveriges Akademikers Centralorganisation

SR Statstjänstemannenes Riksförbund

Arbeidsgivere:

SAV Statens avtalsverk, senere Statens arbetsgivarverk

SF

Kommunförbundet

Landstingsförbundet

Aktørene i staten:

LO gjennom Statsanställadas Förbund (Statstjänarkartellen)

TCO gjennom TCO-S

SACO/SR-S SACO og SR opptred som hovedorganisasjoner, men ble slått sammen i 1974

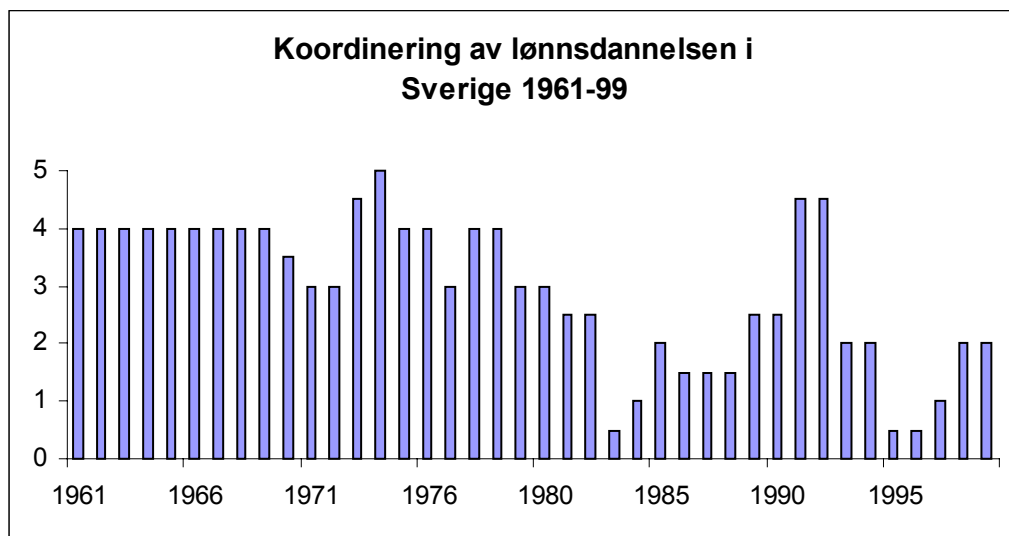
Aktørene i kommunen:

LO gjennom Kommunalstjernerestemannakartellen (KTK)

TCO gjennom TCO-K

SACO/SR-K slått sammen fra 1974

En grafisk fremstilling gir følgende bilde av utviklingen i summen av indikatorene for koordinering av lønnsdannelsen:

Verdiene på indikatorene for Sverige er:

	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	Σ I		I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	Σ I
1961	1	0	1	1	1	4	1980	1	0,5	0,5	1	0	3
1962	1	0	1	1	1	4	1981	1	0	0	1	0,5	2,5
1963	1	0	1	1	1	4	1982	1	0	0	1	0,5	2,5
1964	1	0	1	1	1	4	1983	0	0	0	0	0,5	0,5
1965	1	0	1	1	1	4	1984	0	0,5	0	0	0,5	1
1966	1	0	1	1	1	4	1985	0,5	1	0	0	0,5	2
1967	1	0	1	1	1	4	1986	0,5	0,5	0	0	0,5	1,5
1968	1	0	1	1	1	4	1987	0,5	0,5	0	0	0,5	1,5
1969	1	0	1	1	1	4	1988	0	0	0,5	0	1	1,5
1970	1	0	0,5	1	1	3,5	1989	0,5	0,5	0,5	0	1	2,5
1971	1	0	0,5	1	0,5	3	1990	0,5	0,5	0,5	0	1	2,5
1972	1	0	0,5	1	0,5	3	1991	1	0,5	1	1	1	4,5
1973	1	1	0,5	1	1	4,5	1992	1	0,5	1	1	1	4,5
1974	1	1	1	1	1	5	1993	0	0	1	0	1	2
1975	1	1	0,5	1	0,5	4	1994	0	0	1	0	1	2
1976	1	1	0,5	1	0,5	4	1995	0	0	0,5	0	0	0,5
1977	1	0	0,5	1	0,5	3	1996	0	0	0,5	0	0	0,5
1978	1	0	1	1	1	4	1997	0	0	0,5	0	0,5	1
1979	1	0	1	1	1	4	1998	0	0	1	0	1	2
1980	1	0,5	0,5	1	0	3	1999	0	0	1	0	1	2

1961

Avtalen mellom SAF og LO fra 1960 var toårig. Denne avtalen hadde vært samordnet og gitt presise rammer for lønnstilleggene i 1961. Lønnstilleggene skulle fordeles forbundsvist, men den presise formuleringen gjør at I_1 får verdien 1. Det samme var tilfellet for tjenestemennene. Det var forhandlinger mellom SAF og SIF+SALF om feriebestemmelser og ansettelsesforhold, hvor en kun kom til enighet om førstnevnte. I SAF-LO-oppgjøret var det ikke megling og generelt var konfliktnivået lavt og det var god samordning både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden, slik at I_3 , I_4 og I_5 får verdien 1.

Regjeringen var sosialdemokratisk (Erlander). Riksdagen bestemte å slå sammen Riksforsikringsanstalten og Pensjonsstyrelsen i Riksforsikringsverket. Yrkesforsikring skulle bli statlig ansvarsområde, og gå under Riksforsikringsverket. Dette ble imidlertid ikke sett i sammenheng med lønnsoppgjørene, slik at I_2 får verdien 0.

1962

Den sentrale avtalen mellom SAF og LO i 1962 var toårig og ble oppnådd uten megling. For det første avtaleåret ble det gitt rammer på tilleggene. Tilleggene skulle fordeles forbundsvist, men rammene var så presise at oppgjøret kan betraktes som samordnet, slik at I_1 får verdien 1. Dessuten skulle eventuelle tvister mellom forbundene løses av SAF og LO sammen.

Avtalen omfattet bestemmelser om gruppelebensforsikring og en felles anbefaling til myndighetene om enkelte endringer i "arbeidsskyddstiftningen". SAF og LO oppsøkte sosialministeren; med henvisning til kvinnelønsspørsmålet, mente de å være klare for en svensk ratifisering av den internasjonale arbeidskonvensjonen nr. 100 fra 1951, og dette ble foreslått i Riksdagen av regjeringen. Videre vedtok Riksdagen en beslutning om ny kommuneinndeling og økt omsetningsskatt. "Arbetarskyddstyrelsen" avga forslag om utvidelse av arbeidervernloven og utredningen om sosiale og økonomiske virkninger av arbeidstidsforkortelsen ble ferdig. Imidlertid ser det ikke ut til at dette var direkte tilknyttet lønnsoppgjørene, og I_2 får verdien 0.

Avtalen mellom SAF og LO inneholdt en paragraf som sier at SAF og LO skal sørge for at avtalen følges også av grupper som den ikke berører direkte (som i 1960). Samarbeidsklima og samordning ser ut til å ha fungert, og I_3 , I_4 og I_5 får verdien 1.

1963

Avtalen mellom SAF og LO fra 1962 var toårig, og ga dermed de økonomiske rammene for tilleggene i 1963. Variabelverdiene fra 1962 videreføres.

1964

I 1964 var det samordnede forhandlinger mellom LO og SAF (med forbundsvis fordeling av tilleggene) slik at I₁ får verdien 1. Avtalen var toårig.

LO hadde etterhvert utviklet en mer aktiv lavtlønnsstrategi, og forhold knyttet til lavtlønsspørsmålet og ansettelsesforhold forble uløste slik at forhandlingene brøt sammen. LO godtok først det tredje forslaget fra den regjeringsoppnevnte meglingskommisjonen. Avtalen inneholdt bestemmelser om fond for ”avgångsbidrag”, og endringer av hovedavtalen om oppsigelse og permittering. Etter SAF-LO-avtalen ble forhandlingene mellom SAF og SIF+SALF intensivert, og en avtale ble nådd. Samarbeidsklima var ikke spesielt godt, men heller ikke så ille at I₅ bør få lavere verdi. Andre faktorer som peker i retning av godt samarbeidsklima var at det ikke var varsel om arbeidskamp eller avtaleoppsigelse. Dessuten utredet LO og SAF sykepengeordningen i fellesskap.

I SAF ble ”sexforbundsgruppen” dannet, bestående av hoveddelen av forbundene i konkurranseutsatt sektor. Denne gruppen hadde stemmemajoritet i SAF, og var uten motpart blant arbeidstakere. Denne gruppen kom til å få innvirkning på koordineringen av arbeidsgiversiden senere. LO-SAF-avtalen inneholdt en paragraf som sier at SAF og LO skal sørge for at avtalen følges også av grupper som den ikke berører direkte, og forhandlingsrelasjonene mellom LO og SAF la fortsatt premisset for lønnsdannelsen i offentlig sektor og for tjenestemennene i privat sektor. I₃ og I₄ får verdien 1.

Riksdagen fattet bestemmelser om endringer i ferieloven, endring av arbeidsløshetsforsikringen og retningslinjer for aktiv lokaliseringspolitikk. Men heller ikke dette året ser staten ut til direkte å ha engasjert seg i inntektsoppgjørene, og I₅ får fortsatt verdien 1.

1965

Avtalen fra 1964 inneholdt også en avtale fra 1965, og verdiene fra 1964 videreføres.

Uttalelser i 1965 tydet på at lønnsforhandlingene i 1966 kom til å bli vanskelige; forventningene på arbeidstakersiden var høyt oppskrudde og lønnskravene ble anslått til å bli høye. Statistiska Centralbyråen skulle samarbeide med SAF om lønnsstatistikk for arbeidere og tjenestemenn. Det ble bestemt i Riksdagen at fra 1966 ble loven om forenings- og forhandlingsrett gyldig for alle statlig og kommunalt ansatte. SAV ble opprettet, og Statens Avtalenemd og Statens Lønnsnemnd opphørte.

1966

Avtalen mellom LO og SAF kom som et meglingsforslag, og var treårig. Oppgjøret hadde vært samordnet, og I_1 får verdien 1. Dette var første gang i perioden med samordnede oppgjør at det ble varsel om arbeidskamp, men ikke tilstrekkelig til å gi lavere verdi på I_5 .

Avtalen inneholdt bestemmelser om arbeidstidsreduksjon og fortjenesteutviklingsgaranti (for grupper med lavere lønnsgrad enn gjennomsnittet i industrien). Forbundene kunne bestemme hvordan små deler av lønnsøkningene skulle bli allokert innenfor rammene fastsatt ved det samordnede oppgjøret. Avtalen inneholdt også bestemmelser om lønnsøkningene i andre og tredje avtaleår. Avtalen inneholdt ikke forskriften om at LO og SAF skulle gjøre sitt for at avtaler utenfor området LO-SAF skulle begrenses på linje med avtalen. Transportforbundet forhandlet utenfor LO.

Det første oppgjøret i offentlig sektor som omfattet alle statlig og kommunalt ansatte ble dramatisk; det brøt ut konflikt mellom SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation) og SAV etter at regjeringen hadde overprøvd et muntlig forhandlingsresultat for lærerne. SACO ble kritisert av LO, men forhandlingsresultatet ble reetablert og LO fremsto som tapere. LO gikk senere inn for total samordning i privat sektor. Mangel på koordinering mellom arbeidstakerorganisasjonene i 1966 kunne gi grunnlag for en lavere verdi på I_3 , men fordi samarbeidsklima blir mye verre senere, får I_5 verdien 1 for å skille litt dårlig fra veldig dårlig samarbeidsklima. Avtalen mellom SAF-SIF og SAF-SALF kom etter megling.

LO foreslo et ti-punkts-program om arbeidsmarkedspolitisk satsing de neste fem årene. En arbeidstidsutredning ble framlagt i juni; denne var i samsvar med avtalen mellom LO og SAF. Videre foreslo regjeringen en utredning om kontantstøtte for arbeidsledige. Regjeringens politikk ble imidlertid ikke knyttet direkte til inntektsoppgjørene, slik at I_2 får verdien 0.

1967

De fleste avtalene etablert i 1966 var treårige. Fortjenesteutviklingsgarantien ble kun utløst i svært få bransjer.

Forhandlinger i 1966-oppgjøret hadde vist problemene med forhandlingssystemet, og det ble utarbeidet forslag om endringer. Blant annet ville en at lønnsrammene skulle beregnes inklusive lønnsgradningen. Dette ble diskutert mellom SAF og LO, SAF og TCO, og LO og TCO. En felles arbeidsgruppe for LO og TCO diskuterte også mulighetene for arbeidstakerorganisasjonene om å komme overens om de allmenne lønnspolitiske retningslinjene. Samarbeidet ble avbrutt fordi en i begynnelsen av 1968 mislyktes i blant annet å oppnå enighet i visse såkalte lavtlønsspørsmål.

På det politiske plan ble et nytt system for statsbidrag til bedrifter som ansatte handikappede i halvskjermert virksomhet utprøvd. Sykelønnsordningen for tjenestemenn ble endret ifølge avtalen fra 1966 for å tilpasses til den nye statlige sykeforsikring om karenstid, høyere sykepenger m.m. Også samarbeid mellom SAP, LO og sosialdepartement om sykepengeordning. Imidlertid ser det ikke ut til at dette var noe regjeringen bidro med i sammenheng med lønnsoppgjøret, og I₂ får fortsatt verdien 0.

Siden det ikke var nye forhandlinger i 1967, videreføres variabelverdiene fra 1966. Det kan diskuteres om verdien for koordinering på arbeidstakersiden, I₃, bør ha verdien 1 fordi det ikke var tegn til dårlig samhold bortsett fra mellom LO og TCO som diskuterte koordinering men brøt forhandlingene.

1968

For de fleste gruppene var avtalen fra 1966 fortsatt gyldig, og det var forbundsvis videreføring/tilpasninger av avtalene – siden rammene var fullstendig fastsatt i de samordnede forhandlingene i 1966, får I₁ fortsatt verdien 1 (tilsvarende som i 1967). Diskusjonen om forhandlingsordning kunne som nevnt ikke avklares før neste lønnsoppgjør for 1969. Også verdiene på øvrige variabler videreføres.

Arbeidstidskomiteen fra 1963 la frem forslag om fortsatt forkortning av arbeidstiden til 40 timer. Endringene skulle skje fra 1970 til 1973.

1969

LO ønsket totalsamordning av oppgjørene i offentlig og privat sektor, men det største og viktigste tjenestemannsforbundet i privat sektor, SIF, ønsket ikke å bli en del av denne samordningen. SIF forhandlet en ny (ettårig) avtale med SAF før LO, og fikk garanti for nye forhandlinger hvis andre grupper fikk vesentlig mer. SALF forhandlet også en tidlig avtale med SAF, og i denne forhandlingsrunden ble SIF-SAF-oppgjøret normgivende, og ikke LO-SAF som vanligvis var det. LO fikk likevel delvis gjennomført totalsamordningen ved at oppgjørene i offentlig sektor ble underlagt samme meglingskommisjon som LO-SAF-oppgjøret. De nye avtalene kom som det tredje meglingsforslaget, og var toårige. Oppgjørene kan betraktes som samordnede, og I₁ får dermed verdien 1. Selv om forholdet mellom arbeidstakerorganisasjonene ikke ga grunnlag for enighet om nytt forhandlingssystem, var det nokså sterk koordinering, spesielt gjennom den felles meglingskommisjonen, og I₃ får verdien 1. På arbeidsgiversiden var det ikke tegn til problemer, slik at I₄ får verdien 1.

Avtalen mellom SAF og LO (som tilsvarte det siste meglingsforslaget) ga klare rammer for lønnsøkninger til forbundsvis fordeling i første og andre avtaleår. Avtalen inneholdt en paragraf om lønnstillegg i første avtaleår for lavtlønte. For det andre avtaleåret inneholdt den bestemmelser om ”ortsgruppjustering” og en fortjenesteutviklingsgaranti.

Et utredningsarbeid begynte med medlemmer fra SAF og SIF, med tema om hvorvidt en kunne knytte tjenestemennenes lønnsutvikling til en økonomisk konjunkturfaktor. En analyse fra SAF, LO og TCO ble lagt fram som EFO-rapporten, og bygget på en oppdeling av økonomien i en skjermet og en konkurranse utsatt sektor, der konkurranseutsatt sektor måtte være lønnsledende. EFO-rapporten kom til å spille størst rolle i oppgjørene for tjenestemennene.

Nye femårige avtaler ble forhandlet ferdig for tjenestemennene, men disse gjelder fra 1970 og defineres derfor som å påvirke variablene fra 1970.

Fra 1969 ble det vanligere med streiker igjen, blant annet streiket man i Göteborgs havn og i de lapplandske gruver. I tillegg var det mange andre små lokale streiker. Men dette anses ikke som tilstrekkelig til å gi lavere verdi enn 1 på variabelen for samarbeidsklimate, I_5 .

Regjeringen var sosialdemokratisk, og skiftet statsminister fra Erlander og til Palme i oktober. Blant annet ble en lov om arbeideres rett til støtte under arbeidskonflikt utvidet og allmenn arbeidsgiveravgift ble innført. Men dette sees ikke i sammenheng med lønnsoppgjørene.

1970

Den ettårige avtalen for tjenestemennene i 1969 ble avløst av en femårig avtale i 1970. Privattjenestemennene foreslo en avtale basert på en bruttolønnskonstruksjon (ramme for lønnstillegg og lønnsglidning), som tidligere hadde blitt lansert av SAF. For hvert av de fem årene unntatt 1970, ble det bestemt en ramme på 7 prosent for lønnsøkning, forbedring av allmenne ansettelsesvilkår, høyere ATP-avgifter, økning av sykeforsikringsavgift og lønnsglidning. For å definitivt bestemme rammene for 1973-74 inneholdt avtalen en klausul om utviklingen 1970-72. Avtalen inneholdt også en 1 prosent statistisk feilmargin når en skulle sammenlikne utvikling for arbeidere og tjenestemenn, slik at tjenestemenn ikke fikk full kompensasjon som på 60-tallet.

Avtalen var den første kollektive avtalen mellom tjenestemennene og arbeidsgiverne, og var mellom SIF og SAF, men også SALF (Sveriges Arbetsledarforbund) og CF (Sveriges Civilingenjörersförbund). LO kritiserte tjenestemennene for denne avtalen i 1971, og hevdet at de motvirket utjevningspolitikken LO strevet med.

Hvis en skal videreføre avtalen fra 1969 for LO-SAF, ville det samordnede oppgjøret gi verden 1 på I_1 . At SIF, SALF og CF forhandlet sammen trekker også i retning av 1. For å få samsvar

med Norges indeks, bør en følge LO-SAF oppgjøret for denne variabelen, da det er naturlig at det ikke kan være samordning for alle arbeidergrupper.

En kan argumentere at SIF, SALF og CF ikke koordinerte med LO og at samordningen var svekket slik at I_3 får verdien 0,5. LO's totalsamordning i 1969 omfattet i praksis alle grupper unntatt tjenestemennene og derfor kan en si at koordineringen var sterk. Imidlertid var tjenestemennene en stor og viktig gruppe, noe som kan forsvare verdien 0,5 på variabelen. Koordineringen på arbeidsgiversiden var ikke problematisk, og I_4 får verdien 1.

1970 var preget av en rekke streiker, spesielt i januar/februar – ved statlige LKAB og ved flere verkstedforetak – de streikende var i stor grad høytlønte grupper som var misfornøyde med satsingen på lavtlønte. Men det ser ikke ut til at det var fundamentale motsetninger mellom partene og I_5 får derfor verdien 1.

Regjeringen la fram en skattereform som skulle heve levestandarden for lavtlønte og gjennomføre individuell beskatning av arbeidsinntekt. Reformen ble mye diskutert, og ble knyttet til lønnsoppgjørene. Videre ble det utarbeidet et forslag for vern om arbeideres lønn ved konkurs, en ny arbeidstidslov ble iverksatt og ordningen med avtalefestet førtidspensjon ble reformert. En parlamentarisk utredning ble nedsatt for å diskutere hvorvidt pensjonsalderen skulle senkes. Dermed ser det ut til at variabelen for inntektspolitikk, I_2 , kan få en annen verdi enn 0, spesielt på grunn av skattereformen.

1971

Før og under lønnsoppgjøret var LO misfornøyde med tjenestemennenes manglende vilje til å samordne. SAF oppfattet LO som om de prøvde å sprengte tjenestemennenes rammer fordi de ønsket å vise at tjenestemennene ikke kunne sette en lønnspolitisk norm for arbeiderne. Det ble langvarig meglings mellom LO og SAF, og LO anbefalte sine medlemmer overtidsblokkade og varsel om punktstreik. Et andre meglingsforslag ble lagt fram, og selv om det var delvis forankret på arbeidstakersiden, godtok SAF fordi de fryktet at regjeringen skulle opphøye meglingsforslaget til lov ved konflikt. Avtalen var treårig og omfattet lønnsrammer for 1971-73 og arbeidstidsforkortelsen i 1973. Oppgjøret hadde vært samordnet selv om rammene og visse spørsmål ble drøftet forbundsvist, og I_1 får derfor verdien 1.

Staten grep inn som lovgiver i oppgjøret i offentlig sektor og stoppet de omfattende streikene blant SACO og SR- organiserte i stat og kommune ved at gyldigheten av oppsagte tariffavtaler ble midlertidig forlenget. I indeksen for Norge er ikke tvungen lønnsnemnd betraktet som inntektspolitikk, og derfor heller ikke i Sverige. Videre var det flere politiske utspill, også fra regjeringen, om lønsspørsmålet, spesielt i offentlig sektor. Men det ser ikke ut til at regjeringen bidro direkte i

lønnsoppgjørene, på tross av at merverdiavgift og arbeidsgiveravgift ble hevet, slik at I_2 i utgangspunktet får verdien 0.

Avtalen mellom LO og SAF utløste garantiregelen i tjenestemannsavtalen, og mye tyder på at det var problemer med koordinering på arbeidstakersiden. Dessuten var arbeidstakersiden i de offentlige oppgjørene splittet i synet på om kravene skulle formuleres før eller etter skatt og om hvorvidt enkelte konflikter var skadelige for samfunnet, spesielt var det SACO mot de andre. Verdien på I_3 blir 0,5. På arbeidsgiversiden var det ikke problemer, og verdien på I_4 blir 1.

Den toårige avtalen i staten ble til slutt godtatt av SAV, TCO-S og SF, men ikke SACO. Også i kommunal sektor ble det strandede forhandlinger og konflikt. Pga. problemene i offentlig sektor, men også tatt i betraktning konfliktnivået i privat sektor, får verdien for samarbeidsklima, I_5 , verdien 0,5.

1972

Avtalene mellom LO-SAF, tjenestemennene-SAF og i offentlig sektor var fortsatt gyldige. SIF/SALF/CF opptrådte under felles benevning Industrins Samverkande Tjänestemannsförbund (ISAM) under forhandlinger om visse langsiktige spørsmål med SAF. Dessuten ble det en tariffavtale mellom SAF og HTF (Handelstjänestemannaförbundet).

Verdiene fra 1971 videreføres siden det ikke var et eget lønnsoppgjør å basere seg på.

1973

Det var ikke sentrale inntektsoppgjør i 1973, men regjeringen startet forberedelsene til 1974 med en Hagarunde. Dette var inntektspolitisk samarbeid mellom regjeringen og LO og SAF, og spesielt ble problemene med skattesystemet drøftet. På grunn av at høy prisstigningen ikke kan kompenseres direkte av nominell lønnsøkning fordi skattesystemet er progressivt og skattene dermed blir høyere ved høyere inntekt, ble det foreslått en revisjon av skattesystemet. Skattene ble senket og dette ble kompensert for med høyere arbeidsgiveravgift. Dette skulle lede til moderat krav i lønnsforhandlingene, og kan betraktes som inntektspolitikk slik at I_2 får verdien 1.

For koordineringen på arbeidstakersiden videreføres verdien fra 1971. For verdien på koordineringen på arbeidsgiversiden, ble ikke forholdene forverret, og i tillegg hadde en samarbeidsplaner for SAF og SI, slik at I_4 fortsatt får verdien 1. Samarbeidsklima mellom partene ser ut til å ha vært godt og I_5 får verdien 1.

1974

For tjenestemennene var den femårige avtalen fra 1970 fremdeles gyldig. Når tilpasningen for 1974 skulle bestemmes, ble det en tvist om hvilken lønnsstatistikk for utvikling i arbeiderlønninger som skulle benyttes for sammenlikning. I offentlig og privat sektor for øvrig ble det ettårige avtaler, uten at megling var nødvendig. I SAF-LO-området ønsket begge partene en moderat avtale for å lette forholdene for den økonomiske politikken og avtalen ble den såkalte 55-øres-avtalen. Avtalen omfattet en generell lønnsøkning, lavtlønnstillegg og en fortjenesteutviklingsgaranti. De 55 ørene ble gitt som en (brutto-)ramme for forbundsvisе forhandlinger, og oppgjøret kan betraktes som samordnet slik at I_1 får verdien 1. Samarbeidsklimaet ser ut til å ha vært preget av enighet om moderasjon, og I_5 får verdien 1.

En kompliserende faktor er det nye Hamnarbetareforbundet som sto utenfor LO og gjorde at Transportforbundet i LO vegret seg for å godkjenne SAF-LO-oppgjøret. Hamnarbetarforbundet streiket og utsatte sjøfarten for problemer våren 1974. Når en kom til de lokale tilpasningforhandlingene på Volvo, hadde de økonomiske forholdene forbedret seg. Oppgjøret ved Volvo ble normgivende for verkstedområdet og for øvrig hele SAF-LO-området. Dette resulterte i en lønnsglidning på 6-7 prosent, mot normalt omtrent 4 prosent.

På arbeidsgiversiden ser det ikke ut til å ha vært problemer med koordineringen, dessuten ble SAF og SI enige om en avtale, og I_4 får verdien 1. På arbeidstakersiden ble avtalen i SAF-LO-området slik at LO ikke utfordret tjenestemannsavtalen, i tillegg kunne LO føle seg nokså trygge på at tjenestemennene ikke ville utfordre deres avtale. Verdien på I_3 blir derfor 1.

Regjeringen engasjerte seg i inntektsoppgjøret i nok en Haga-runde. En liknende omlegging av skattesystemet som i 1973 ble gjennomført, og dessuten inneholdt avtalen også bestemmelser om en pensjonsreform. Videre la regjeringen frem en stimulansepakke for å øke sysselsettingen. Variabelen for statlig engasjement får verdien 1.

1975

For første gang siden 1966 omfattet lønnsoppgjørene hele arbeidsmarkedet.

SAF og LO førte samordnede forhandlinger (I_1 blir 1) som strandet i april 1975. Forhandlingene strandet fordi LO krevde en garanti om at ingen grupper skulle få høyere lønnstillegg, noe SAF ikke var villig til å gå med på. Regjeringen utpekte en meglingskommisjon, men forhandlingene kom i havn uten megling i form av en toårig avtale. Avtalen innebar generelle lønnsøkninger, forbundspott, lavtlønnpott og fortjenesteutviklingsgaranti samt tidligere avtale om

arbeidstidsforkortelse. Videre var det en ”kontrollstation”-klausul, som innebar nye forhandlinger dersom andre fikk høyere lønnstillegg, og en prisklausul, som sa at prisreguleringen måtte tilpasses bedriftenes behov for å øke prisene når arbeidskostnadene økte som følge av avtalen. Totalt sett ble avtalen svært kostbar for SAF.

Offentlig sektor hadde forhandlet ferdig før SAF og LO, og avtalen kan betraktes som et gulv for SAF-LO-avtalen. For tjenestemennene stoppet forhandlingene mellom SAF og PTK. Det var splittelse innad i PTK, og SALF forhandlet fram en egen avtale med SAF. PTK varslet om arbeidskamp, men en meglingskommisjon ble oppnevnt. PTK forkastet det første forslaget, men godtok et svært godt andre forslag. Dette innebar at PTK fikk et (mye) bedre resultat enn LO. Verdien på variabelen for koordinering på arbeidstakersiden, I_3 , får verdien 0,5 pga. striden innad i PTK, men også fordi PTK klarte å forhandle fram høyere lønnsøkning enn LO. Koordineringen på arbeidsgiversiden var ikke problematisk, og I_4 får verdien 1. Arbeidsgiverne ble presset av arbeidstakerne, og oppgjøret for tjenestemennene var konfliktfylt, dessuten var det en sterk økning i antall streiker, slik at verdien for samarbeidsklime, I_5 , får verdien 0,5.

I enda en Haga-overenskomst ble endringene av skattesystemet videreført. Verdien på variabelen for statlig engasjement, I_2 , blir 1.

1976

Siden avtalene i 1975 var toårige, skulle kun rammene fordeles i 1976. SAF og PTK unntatt SALF skulle gjenoppta forhandlinger om allmenne ansettelsesvilkår, arbeidstid mm. innen en kostnadsramme på 1 prosent. Disse ble sluttført gjennom en meglingskommisjon etter varsel om lockout.

Den sosialdemokratiske regjeringen ble avløst av en borgerlig regjering i oktober. Et forsøk på en fjerde Haga-overenskomst viste regjeringens (og Folkepartiets) fortsatte statlige engasjement i inntektspolitikk. En nådde ikke et resultat før etter diskusjon med LO og TCO, som resulterte i et skatteforslag for 1977. Senkningen av inntektsskatten skulle finansieres gjennom høyere arbeidsgiveravgift. Verdien på variabelen for statlig engasjement blir fortsatt 1.

Siden det ikke var hovedoppgjør, videreføres de øvrige variabelverdiene fra 1975.

1977

Opgjørene i 1977 startet med at SAF hevdet at det ikke fantes rom for lønnsøkninger. LO og PTK sto på det tidspunktet samlet mot SAF. LO og PTK forhandlet sammen fordi en måtte forhandle om en medbestemmelseavtale som burde være lik for LO og PTK. Forhandlingene strandet, og

meglingen førte til et forslag som LO og PTK godtok, men SAF forkastet. De forlengede tariffavtalene ble sagt opp, og både LO og PTK varslet om arbeidskamp. Megling ble gjenopptatt, og det ble enighet om å føre forbundsvise forhandlinger parallelt med de samordnede. Et tredje meglingsforslag ble godtatt av LO og SAF, men ikke PTK. PTK krevde 100 prosent kompensasjon for lønnsglidning i SAF-LO-området, mens SAF og LO var villig til å gå med på maksimalt 80 prosent. LO var villige til å avblåse streik, men ikke PTK. SAF varslet om omfattende lockout mot PTK og meglingen ble gjenopptatt. Det siste meglingsforslaget ble et kompromiss mellom SAF og PTK. Dette illustrerer at samarbeidsklimaet ikke var veldig godt, slik at I_5 får verdien 0,5. Dessuten var koordineringen på arbeidstakersiden problematisk, selv om LO og PTK forhandlet sammen, og I_3 får også verdien 0,5.

Regjeringen la frem et antall krisepakker på grunn av den økonomiske situasjonen. De økonomiske virkemidlene var to devalueringer på til sammen 15 prosent, momsøkning, høyere støtte til utdanning i foretak med permitteringsbehov, særskilt støtte til bedrifter som ansatte ungdom og støtte til hjørnestensbedrifter. Imidlertid ser det ikke ut til at regjeringen engasjerte seg direkte i lønnsoppgjørene, og I_2 får verdien 0.

1978

Også i 1978 forhandlet LO og PTK sammen mot SAF. Forhandlingene dreide seg i første rekke om konstruksjonen av en garantiregel mot prisstigninger som LO og PTK krevde. Forhandlingene ble brutt og LO og PTKs forbund sa opp avtalene. De tre partene gjenopptok forhandlingene, men de strandet igjen. LO kunne ikke gå med på forhandlingsløsning på grunn av lavtlønsspørsmål, og megling resulterte i en avtale mellom LO og SAF som var god for LO. Avtalen ble toårig, og innebar generell lønnsøkning, lavtlønns tillegg, FOU og en prisvekstgaranti. I offentlig sektor ble det brudd i forhandlingene mellom TCO-S og SF, men avtale etter megling.

SAF-LO-oppgjøret var samordnet, og I_1 får verdien 1. For koordineringen på arbeidstakersiden, ser det ut som om PTK holdt seg litt i bakgrunnen, og det kan argumenteres for å sette verdien 1 på I_3 . Både arbeidsgiver- og arbeidstakere hadde vært enige om at en burde få en avtale fort i havn. Samarbeidsklimaet ser ikke ut til å ha vært dårlig selv om LO ikke aksepterte forhandlingsresultatet, og I_5 får verdien 1. Forholdene mellom forbundene i SAF begynner å vise tegn til å slå sprekker, med den konkurranseutsatte industrien som en pol, men avstanden er ennå ikke tilstrekkelig til å gi lavere verdi på variabelen for koordinering på arbeidsgiversiden, I_4 .

Den borgerlige regjeringen (Fälldin) ble avløst av mindretallsregjering fra Folkepartiet i oktober. Under mindretallsregjering kom Riksdagen i fokus. Arbeidsgiveravgiften hadde blitt senket og ble nå fjernet. Inflasjonsskjermede skatteskalaer ble innført. Verdien på variabelen for statlig

engasjement blir imidlertid 0, blant annet fordi det inflasjonskorrigerte skattesystemet ikke ble sett i tilknytning til lønnsoppgjørene.

1979

For SAF-LO-PTK-området ble det klart at konsumprisveksten var så høy at prisklausulen ble utløst, slik at LO og PTK kunne gjøre krav på nye lønnsforhandlinger. Forhandlingene førte ikke frem, og en meglingskommisjon ble oppnevnt. Begge sider varslet arbeidskamp, men ble enige om forslaget som kommisjonen la fram. Forslaget innebar lønnsøkninger samt et engangsbeløp.

Fordi det ikke var sentrale lønnsoppgjør videreføres verdiene på variablene fra 1978.

1980

Forhandlingene mellom SAF, LO og PTK startet med at SAF hevdet at den økonomiske utviklingen krevde nulltillegg. LO avviste et nulltillegg og kritiserte samtidig regjeringen for å ha vanskeliggjort forhandlingene ved å legge fram et forslag til skatteendringer som etter LO's syn måtte kompenseres lønnsmessig for de lavtlønte. Etterhvert overleverte LO kravene som lå i samme størrelsesorden som i offentlig og privat sektor for øvrig. SAF ønsket at regjeringen skulle utrede hvordan offentlige utgifter som tynget næringslivet kunne reduseres. Forhandlingene mellom LO og SAF og i offentlige sektor ble brutt og det ble varslet overtidsblokade.

Regjeringen utpekte to meglingskommisjoner, en for offentlig sektor og en for LO-SAF-oppgjøret. Meglingskommisjonene ble utstyrt med et samfunnsøkonomisk mandat og med oppgaven om å samarbeide med regjeringen. Meglingen ble ikke igangsatt og LO hadde overtidsblokade og SAF varslet om lockout, men dette ble innstilt. Samtidig var det varslet overtidsblokade, punktstreik og lockout i offentlig sektor. Det ble framlagt meglingsforslag i både LO-SAF-oppgjøret og i offentlig sektor, men disse ble fullstendig avvist av arbeidstakerorganisasjonene (også arbeidsgivere avviste) og varslene i LO-SAF-oppgjøret ble gjenaktivert. I offentlig sektor ble det streik og lockout, og i LO-SAF-oppgjøret kom det nye meglingsforslag som ikke ble godtatt, og meglingen ble erklært brutt. Etter uformelle kontakter med regjeringen ble forhandlingene i offentlig sektor gjenopptatt og det ble enighet. I privat sektor aksepterte LO en avtale som SAF først forkastet men etter sterkt press godtok. Avtalene ble ettårige.

Det går av dette fram at staten engasjerte seg i lønnsoppgjørene ved samarbeid med meglingskommisjonen og framlegging av en "pakke", og verdien på I_2 blir 0,5. Videre kan en se at konfliktnivået var høyt og at samarbeidet mellom partene, spesielt LO og SAF, var svært dårlig og verdien på I_5 blir 0. Dessuten ble splittelsen innad i SAF større. Verkstadsforeningen og annen

konkurransetsatt industri sto imot resten, men dette var ennå ikke tilstrekkelig ”manifestert” til å gi lavere verdi på I_4 . På arbeidstakersiden ble samarbeidet mellom LO og PTK brutt, og variabelen I_3 får verdien 0,5.

1981

Forhandlinger mellom LO og SAF var samordnede og I_1 får dermed verdien 1. Det ble raskt en toårig avtale mellom LO og SAF. Avtalen hadde prisgaranti for begge årene og en PTK-klausul. PTK-klausulen sa at avtalen var midlertidig inntil SAF hadde forhandlet ferdig med PTK, og var en måte å få LO til å gå raskt med på avtale. Klausulen sa også at partene skulle forsøke å få bestemmelsene fra SAF-LO-avtalen til å være gyldig også i de andre områdene de var involvert.

Når SAF's forhandlinger med PTK startet, krevde PTK kompensasjon for etterslepet i forhold til LO-gruppene for forrige og påfølgende avtaleperiode. SAF hevdet at det ikke eksisterte noe etterslep. Det ble brudd i forhandlingene og varsel om streik og lockout. SAF var mer eller mindre forpliktet til å videreføre avtalen med LO, men PTK aksepterte ikke at LO skulle ”diktere” deres forhandlingsresultat. Det var også uenighet om pris- og lønnsutviklingsgarantier. To meglingsforslag ble forkastet av PTK, og det ble arbeidskamp. Før opptrapping aksepterte begge parter et meglingsforslag. LO krevde nye forhandlinger, og oppnådde en komplementering av fortjenesteutviklingsgarantien. Det er tydelig at LO slett ikke kunne føle seg trygge på at PTK ville gå med på samme avtale, og at PTK faktisk streiket seg til høyere tillegg enn LO. Denne mangel på koordineringen mellom arbeidstakerorganisasjonene gir verdien 0 på I_3 .

Samarbeidsklimaet mellom LO og SAF ser ut til å ha vært temmelig godt, mens PTK ikke ønsket å samarbeide. Variabelen for samarbeidsklima, I_5 , får verdien 0,5.

For koordineringen på arbeidsgiversiden, var det motsetninger mellom VF og SAF forøvrig i SAF-PTK-oppgjøret. SAF ønsket egentlig ikke å legge ned motvarsel mot PTKs streikevarsel, noe som VF oppfattet som illojalt da de ville få hovedbelastningen av en streik. VF startet etter dette å bygge opp sitt eget konfliktfond, og startet arbeid for å endre SAFs statutter slik at medlemsforeninger selv kunne iverksette lockout og at nye tariffavtaler ikke måtte godkjennes av SAF. For VF ga de samordnede forhandlingene kanskje en for stiv lønnsdannelse. VF mislikte også sterkt det de mente var motpartenes taktiske bruk av megling, noe som også var knyttet til de samordnede forhandlingene. Vinteren 1982/83 nektet VF å gi SAF forhandlingsmandat og innledet i februar 1983 forbundsvise forhandlinger med Metall på tross av at LO hadde vedtatt samordnede forhandlinger. Fra 1981 ble det altså et brudd på koordinasjonen på arbeidsgiversiden, men dette kom ikke til uttrykk før 1983 og I_4 får derfor lavere verdi fra 1983.

I mai falt den borgerlig koalisjonsregjeringen på grunn av skattespørsmål og en fikk en ny mindretallsregjering av Centern og Folkpartiet. I september ble det presentert et nytt økonomisk handlingsprogram med blant annet devaluering, reduksjon av moms og endrede skatteskalaer. Riksdagen vedtok en proposisjon om den framtidige arbeidsmarkedspolitikken. Imidlertid var det ikke direkte statlig engasjement i lønnsoppgjørene. Skatteskalaene ble mye diskutert i lønnsoppgjørene, men ikke med regjeringen.

1982

SAF og forbundene utredet mulige alternative forhandlingsformer til de samordnede forhandlingene. VF nektet SAF forhandlingsrett for 1983, men dette påvirker verdien for koordinering på arbeidsgiversiden i 1983 og derfor er I_4 videreført som 1 fra 1981.

Den borgerlige mindretallsregjeringen ble erstattet av en sosialdemokratisk regjering etter valget. Den borgerlige regjeringen hadde slitt mer flere spørsmål, som karensdager, skattesystemet, kommunaløkonomien, diskusjoner om forsvaret og den høye arbeidsløsheten. Med den nye regjeringen ble en 16 prosents devaluering gjennomført. Videre ble karensdagene tatt bort og fagforeningsavgiften ble fradragsberettiget på skatten. Dessuten ble merverdiavgiften hevet og en fikk matsubsidier. Imidlertid ble dette ikke sett på i direkte tilknytning til lønnsoppgjørene, og variabelen I_2 får verdien 0. Ellers videreføres også verdiene på variablene I_1 , I_3 og I_5 .

1983

Opgjørene i 1983 var forbundsvise og I_1 får derfor verdien 0. VF og Rederforbundet forhandlet forbundsvist, mens resten av SAF forhandlet samordnet med LO.

I SAF-LO-forhandlingene var fortjenesteutviklingsgarantien innen LO-området det vanskelige spørsmålet, men etter 1 dags konflikt godtok partene det endelige meglingsforslaget om en ettårig avtale. Mellom VF og Metall ble det inngått en ettårig avtale, hvor fortjenesteutviklingsgarantien var fjernet. På grunn av mangel på koordinering på arbeidsgiversiden, blir verdien på variabelen I_4 lik 0. Videre fikk VF også med seg de tre PTK-forbundene SIF, CF og SALF på de forbundsvise forhandlingene, og dette markerer et brudd på koordineringen på arbeidstakersiden.

PTK forhandlet med SAF og krevde vern mot nye reduksjoner i reallønn i tillegg til krav om kompensasjon for etterslepet, og kan sees på som et forsøk fra PTK om å frigjøre seg fra LO. Avtalen var på 2 ½ år slik at avtalen ville løpe ut på et annet tidspunkt enn LO's avtale. Dette, sammen med splittelsen av PTK, gjør at verdien på variabelen for koordinering på arbeidstakersiden får verdien 0. Videre var det splittelser blant arbeidstakerorganisasjoner i offentlig sektor. Det forelå opprinnelig en

samordningsstrategi for de fire LO-forbundene og TCO-forbundene, men samordningen sprakk. Dette taler også for at I_3 skal være 0.

Samarbeidsklimaet kan ikke sies å være godt. Blant annet var det viktige motsetninger mellom LO og SAF om oppgjørsform og fortjenesteutviklinggaranti. Verdien på I_5 blir derfor 0,5.

1984

I 1984 var det forbundsvise forhandlinger i SAF-LO-området, og avtalene fikk ulik varighet i de ulike områdene. Verdien på variabelen for oppgjørsform, I_1 , blir 0.

Under forhandlingene la regjeringen fram en økonomisk-politisk pakke med blant annet allmenn prisstopp, likviditetsinndragning og stopp for aksje-avkastning. Prisstoppet ble imidlertid raskt opphevet. Selv om regjeringen ikke gikk direkte inn i inntektsoppgjøret, ga den uttrykk for at lønnstilleggene måtte bli moderate, og I_2 får derfor verdien 0,5.

I de forbundsvise forhandlingene, forhandlet konkurranseutsatt sektor først, og var nære ved å komme i havn, da kommuneoppgjøret førte til et betydelig bedre oppgjør for lønnstakerne (Kommunalarbetarförbundet). Dermed måtte en nesten begynne på nytt igjen i privat sektor, og en fikk til slutt avtaler mer like avtalen i kommunene. For tjenestemennene forhandlet VF en ettårig avtale med SIF, SALF og CF som var lik VFs avtale med Metall. I staten var det streik- og lockout-varsel for SACO/SR. Avtalene i offentlig sektor var toårige og inneholdt pris- og lønnsutviklingsgarantier. Både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden var det store splittelser slik at I_3 og I_4 får verdien 0. Verdien for samarbeidsklima er 0,5.

Etter at de fleste forhandlingene var slutført i 1984, og det var klart at lønnsstigningen hadde vært høyere enn det en hadde ønsket, ble partene innkalt til finansministeren. Dette kalles Rosenbadsamtalene, og var samtaler mellom regjeringen og partene i arbeidsmarkedet som dreide seg om hvordan en skulle begrense inflasjonen. Utgangspunktet var et samarbeid mellom Arbeidsmarkedskomiteen, Tjenestemarkedskomiteen og stats/finans-minister hvor en kom fram til at en skulle forsøke å begrense inflasjonen til 3 prosent i 1985, hvilket forutsatte at lønnsøkningen ikke ble høyere enn 5 prosent. Vi anser dette samarbeidet for å gjelde lønnsoppgjøret i 1985, slik at I_5 i 1984 forblir uendret.

1985

Avtalene i LO-SAF-området hadde fått forskjellig varighet og LO og SAF bidro til å rydde opp i dette ved samordnede forhandlinger om rammene for 1985. Rammene skulle fordeles ved

forbundsvisse forhandlinger, og det går fram av avtaleteksten at dette ikke var et vanlig samordnet oppgjør. Verdien på variabelen for oppgjørsform blir 0,5.

Under inntektspolitiske samtaler hadde regjeringen og partene mer eller mindre blitt enige om å begrense lønnsstigningen til 5 prosent i 1985 og inflasjonen til 3 prosent. Imidlertid hadde det blitt lagt fram en tilstrammingspakke i oktober 1984 som gjorde at reallønnsøkningen neppe kom til å bli så høy som disse tallene antydde. Regjeringen så seg tvunget til å love en økning i reallønn hvis partene holdt avtalen når den la fram tilstrammingspakken. Variabelen for statlig engasjement får verdien 1.

I SAF-LO- forhandlingene ble rammene for 1985 5 prosent, som Rosenbad-samtalene hadde foreslått. Dette skulle inkludere overheng og lønnsglidning. Forhandlingene mellom SAF og PTK tok også utgangspunkt i 5-prosent-målet. Avtalen innebar generell lønnsøkning, lavtlønnstillegg, pott til individuell fordeling og minstelønner.

I offentlig sektors toårige avtale fra 1984 var det en reforhandlingsklausul om lønnsutviklingen i privat sektor. Partene var uenige om sammenlikningsgrunnlaget og dette ble en viktig strid i offentlig sektor som utviklet seg til en strid mellom regjeringen/SAV og TCO-S. Den gjeldende tariffavtalen ble sagt opp og det ble streik. Problemet ble etterhvert overlatt til regjeringen som forholdt seg passive inntil streiken skulle begynne. Etter et hemmelig møte mellom regjering og TCO-S ble det ny megling med TCO-S, SAV, SF og SACO/SR-S og endelig en avtale. Problemet om overhengen fra 1985 til 1986 ble uløst og overført til neste års avtale. Dette førte til store diskusjoner om regjeringens rolle som myndighet og arbeidsgiver.

I 1985 var det splittelse blant organisasjonene i staten og i privat sektor, slik at variabelen for koordinering må få verdien 0. Videre var det fortsatt splittelse på arbeidsgiversiden, men noe forbedret siden VF aksepterte en rammeavtale. Verdien på I_4 blir imidlertid fortsatt 0 fordi en kan anse 1983 for å være et endelig brudd på (frivillig) samordningen innen SAF. Samarbeidsklimaet i LO-SAF-området ser ikke ut til å ha vært problematisk, men konfliktene i offentlig sektor var vanskelige og dyptgående. Variabelen for samarbeidsklima får verdien 0,5.

1986

SAF og LO forhandlet samordnet om rammene, men avtalene skulle implementeres forbundsvist uten fredsplikt. Variabelen for oppgjørsform får verdien 0,5. SAF og LO samordnet om rammene, om sykeerstatning og om arbeidstid for skiftarbeid. Den forbundsvisse tilpasningen gikk forholdsvis lett, men det ble megling mellom VF og Metall. For tjenestemennene ble det en samordnet løsning ved at en meglingskommisjon fikk mandat til å håndtere SAF og VFs avtaler med PTK/forbundene. Avtalene for tjenestemennene ga generell lønnsøkning, pott til individuell

fordeling, nye minstelønner og et engangsbeløp. I_4 får verdien 0 fordi arbeidsgiverne ikke koordinerte.

I offentlig sektor var samarbeidsklima svært dårlig og I_5 får verdien 0,5. Samholdet på arbeidstakersiden var nokså godt mellom organisasjonene i offentlig sektor, men problemer mellom LO og PTK og innen LO (privat mot offentlig), og I_3 får verdien 0.

Regjeringen hadde krevd at SAF skulle føre samordnede forhandlinger og var engasjert i lønnsforhandlingene ved at den brukte meglingsinstitusjonene. Dette betraktes ikke som inntektspolitikk. Imidlertid ser det ut til at regjeringen forsøkte å påvirke lønnsoppgjøret med uttalelser om hvordan profilen på lønnstilleggene burde være etter at den nye skattereformen var innført. Verdien på variabelen for inntektspolitikk blir 0,5.

1987

I 1987 skulle det ikke forhandles nye hovedavtaler. I LO-SAF-området skulle det være forbundsvisse tilpasninger av 1986-avtalen som hadde hatt samordnet bestemmelse av rammene. Derfor videreføres verdien 0,5 på variabelen for oppgjørsform. Siden det ikke var sentrale forhandlinger videreføres verdiene på variablene fra 1986.

1988

I 1988 gikk partene tilbake til forbundsvisse forhandlinger, og verdien på I_1 blir dermed 0. Forhandlingene ble stort sett sluttført uten meglings. Et unntak var arbeidskonflikten mellom VF og SIF. Bakgrunnen var at det hadde vært flere år med lave tariffmessig lønnstillegg som hos en del forbund hadde blitt kompensert med høy lønnsglidning. SIF hadde hatt langt lavere lønnsglidning enn CF og SALF, og PTK-forbundene var i 1988 blant annet derfor ikke i stand til å bli enige om felles krav. SIF forhandlet først og krevde økt lokal innflytelse over lønnsdannelsen. SIF varslet streik og ønsket ikke meglings. SAF forhandlet i mellomtiden ferdig med CF, og varslet lockout for SIF samtidig som de anmodet om å få meglings. Siden SIF ikke ønsket det, tillot ikke regjeringen meglings. VF forhandlet så avtale med SALF. Etter tre ukers konflikt ble SIF og VF enige om en forhandlingsløsning. Etter dette forhandlet også resten av privat sektor. Avtalene i 1988 ble ettårige, og lønnsveksten ble omtrent 4 prosent.

I offentlig sektor ble partene tidlig enige uten å ha vært gjennom meglings. En startet her en desentralisering av lønnsdannelsen. Avtalene i staten ble ettårige, mens det i kommunal sektor ble inngått toårige avtaler.

Koordineringen på arbeidsgiversiden var påvirket av at VF forhandlet forbundsvist, og variabelen I_4 får fortsatt verdien 0. På arbeidstakersiden var SIF utbrytere og PTK forhandlet i flere grupper, men det var ikke fullstendig mangel på koordinering, og I_3 får verdien 0,5. Samarbeidsklimaet mellom partene ser alt i alt ut til å ha vært godt, og I_5 får verdien 1. Regjeringen diskuterte en skattereform, men denne ble ikke knyttet til lønnsoppgjøret i 1988. Verdien på variabelen for statlig engasjement blir 0.

1989

I 1989 nektet VF å samordne med SAF. SAF forhandlet med LO mens VF og Metall forhandlet senere. Dermed ble det ikke rene forbundsvise forhandlinger og I_1 får verdien 0,5.

Mellom LO og SAF forsøkte en å forhandle om en toårig avtale. En avgjørende forutsetning var at partene fikk en klar oppfatning av vilkårene for inntektsskatt i 1990 etter at den nye skattereformen ble innført. Gjennom kontakter med regjeringen kom det fram at regjeringen kunne redusere marginalskatten dersom den totale lønnsøkningen for 1990 kunne begrenses til 4 prosent. Regjeringen vedtok en innstramningspakke for å dempe presset i økonomien. Verdien på variabelen for statlig engasjement blir 0,5.

SAF og LO kom fram til en avtale for 1989 og 1990, med gjennomsnittlig 5,6 prosent i 1989 og 3,3 prosent i 1990. Avtaleområdene med lavt lønnsnivå skulle få høyere tillegg enn områder med høyt lønnsnivå. Dette var under forutsetning om 6 prosent inflasjon, hvis høyere (som ble tilfellet), skulle lønnsnivåene justeres. Mellom VF og Metall ble det brudd i forhandlingene, men partene var enige om megling og tvisten ble løst uten at varslet arbeidskamp ble igangsatt. Denne avtalen ble også toårig, og fulgte stort sett avtalen mellom SAF og LO. Også her var det en reforhandlingsklausul.

Forhandlingene mellom SAF og tjenestemennene skjedde i to skritt; mellom SAF og PTK sentralt om de totale rammene, og mellom SAF og SIF/SALF/CF og mellom SAF og HTF om fordelingen av rammene. Avtalene ble toårige. Manglende koordinering på arbeidstakersiden kan til en viss grad skyldes at arbeidstakerne ikke ønsket å samordne forhandlingene. Variablene for koordinering på arbeidstakersiden blir 0,5. Variabelen for samarbeidsklima får verdien 1 fordi det ikke ser ut til å vært fundamentale motsetninger mellom partene.

1990

I privat og statlig sektor forelå det en toårig avtale med en prisutviklingsgaranti for 1990. Det skulle være forhandlinger i kommunal sektor, samtidig som en fortjenesteutviklingsgaranti knyttet opp mot privat sektor i 1989 ble aktualisert. I kommunal sektor ble det gjort en avtale tidlig i 1990.

Et av regjeringens (Carlsson) hovedmål var å få ned inflasjonen og dermed styrke markedsvilkårene for eksportindustrien, uten at arbeidsledigheten økte. Prisutviklingsgarantien fra 1989 dekket store deler av arbeidsmarkedet, og ville bli utløst ved høyere prisvekst enn 4 prosent. Samtidig innebar første del av regjeringens skattereform høyere omsetningsavgift. Regjeringen var i ferd med å innføre to ytterligere reformer; en 6. ferieuke og forlengelse av betalt foreldrepermisjon. Det var dermed av stor betydning for regjeringen at arbeidstakerne ikke krevde full kompensasjon for forventet inflasjon. Den innkalte derfor arbeidsmarkedets parter til møte og ønsket at prisutviklingsgarantien ikke skulle ta hensyn til effekten av skattereformen, at lønnstilleggene i 1991 skulle bli moderate og at det skulle ordnes opp i diverse forhold knyttet til ordninger som skulle kompensere for andre gruppers lønnstillegg. Verdien på variabelen for statlig engasjement blir 0,5.

Responsten fra partene var stort sett samtykkende, men SAF og PTK nektet å samordne forhandlingene i 1990. Dessuten tok flere av organisasjonene forbehold om lønnsutviklingen for ”spesielle” grupper i 1990. Regjeringen innførte lønnsstopp med visse unntak for spesielt lavtlønte, fredsplikt og pris-og utbytte-stopp. Dette førte til masse negative reaksjoner og kabinettspørsmål som regjeringen gikk på (men kom tilbake med ny finansminister).

Deretter ble en forhandlingsgruppe – Rehnberg-gruppen – dannet for å sørge for at lønnsoppgjørene i 1990 kom så nær lønnsstopp som mulig. PTK nektet å akseptere den totale samordningen. Uten PTK ville ikke resten av arbeidsmarkedet samordne, og det ble forhandlinger om prisklausulen.

Variabelen for samarbeidsklima får verdien 1 fordi det ikke var sterke motsetninger mellom partene. Variabelen for koordinering på arbeidstakersiden får verdien 0,5. Oppgjørsformen blir videreført fra 1989.

1991 og 1992

Rehnberg-gruppen fikk i oppgave å få i stand stabiliseringsavtaler for 1991. Dette var avtaler med lav nominell lønnsvekst som kom i stand raskt og samordnet. Gruppen arbeidet med hele arbeidsmarkedet for å få forståelse for problemene, og kontaktet til og med detaljhandelen for å få forståelse for behovet for lav prisøkning. Gruppen la frem et forslag til avtale som innebar ingen

generelle tillegg eller lokale forhandlinger i 1991 og fram til april 1992. Rammene skulle være like for de to avtaleområdene, ha en viss lavtlønnsprofil og totalt 4,4 prosent lønnsvekst for 27 måneder. Organisasjoner som var imot ble satt under press, som for eksempel PTK og Transportförbundet i LO. I de fleste avtaler ble det oppnådd enighet innenfor rammene av Rehnberg-gruppens stabiliseringsavtale.

Variabelen for oppgjørsform får verdien 1 både i 1991 og i 1992. Statens engasjement gir verdien 0,5 i begge perioden, fordi regjeringen var engasjert, men det er vanskelig å se hva den direkte bidro med. Variabelen for samarbeidsklima får også verdien 1 i begge periodene. Både på arbeidstakersiden og arbeidsgiversiden var det latente problemer, men partene hadde ikke store muligheter til å bryte koordineringen. Verdiene på I_3 og I_4 blir derfor satt til 1.

1993

Rehnberg-gruppens mandat var avviklet i 1993 og SAF avviste LOs krav om samordning. Forløpet i inntektsoppgjørene ble spesielt fordi en brukte meglingsinstitusjonen på en ny måte. Dette startet med meglingen mellom Handels (LO) og Handelsarbeidsgivarne (SAF). Meglerne brukte den samfunnsøkonomiske situasjonen til tvinge fram en samordning mellom forbundene gjennom samordning i LO. Kort sagt lovet meglerne at ingen andre forbund skulle få bedre avtaler i megling. Det var sterkt forhold blant LO-forbundene (unntatt Transport) og neste megling mellom Metall/SIF/CF og VF ga samme utfall. Disse to avtalen ble normgivende for andre avtaleområder, og de fleste oppgjør i privat og offentlig sektor aksepterte løsninger innenfor de samme rammene. Det generelle mønsteret ble toårige avtaler med omtrent 1 prosent tariffmessige tillegg i 1993 og noe høyere for 1994.

Oppgjørene var i prinsippet forbundsvis og I_1 får verdien 1. Variabelen for samarbeidsklima mellom partene får verdien 1. Verdien for variabelen for koordinering på arbeidstakersiden får verdien 1, mens verdien for arbeidsgiversiden blir 0 på grunn av at dette ikke var koordinering i SAF. Regjeringen ser ikke ut til å ha engasjert seg i lønnsoppgjøret etter Rehnberg-gruppens stabiliseringsavtale, og I_2 får verdien 0.

1994

Avtalene fra 1993 var fortsatt gyldige i 1994, og verdiene på variablene videreføres.

1995

Foran oppgjøret i 1995, presenterte økonomene i arbeidstakerorganisasjonene en rapport hvor de framholdt behovet for moderate lønnsøkninger for å forbedre de økonomiske framtidsutsiktene og

sysselsettingsutviklingen. Rapporten foreslo en norm på 3,5 prosent lønnsøkning. Dette var på lang sikt i tråd med utviklingen i EU. Dette ble imidlertid ikke fulgt i forhandlingene.

Som tidligere år, og ut ifra spesielt SAFs ønske var det rene forbundsvise forhandlinger, og verdien på variabelen I_1 blir 0. LO forsøkte å samordne, men samordningen brøt delvis sammen foran forhandlingene; verkstedindustrien var igang med forhandlingene, da det kom fram at papirindustrien hadde forhandlet ferdig en treårig tariffavtale på et betydelig høyere økonomisk nivå (3,8 prosent) enn det meglingsresultatet i verkstedindustrien lå an til å bli. Papirindustrien hadde opplevd bedre økonomiske konjunkturer enn privat sektor for øvrig, men de årlige tariff tilleggene på 4 prosent ble straks krevd også av andre LO-forbund og i offentlige sektor. Variabelen for koordinering på arbeidstakersiden får verdien 0,5. Variabelen for samarbeidsklima får verdien 0,5. 1995-oppgjøret var preget av nokså høyt konfliktnivå, det var streiker blant annet innen handelen og i offentlig sektor.

Utfallet av forhandlingene bekymret regjeringen, som la fram en proposisjon hvor den understreket at lønnsdannelsen måtte endres for å få ned arbeidsledigheten, hvor dette ble fremstilt som ansvaret til partene i arbeidsmarkedet. I Sysselsettingsproposisjonen ble det gjort klart at regjeringens framtidige ledighetspolitikk ville avhenge av partenes respons til dette. Som en følge av blant annet dette ble det innledet diskusjoner mellom partene om forutsetningene for framtidens lønnsforhandlinger.

1996

I 1996 videreføres verdiene på variablene fra 1997 fordi det ikke var nye sentrale forhandlinger.

Som svar på regjeringens henvendelse i 1995 ble forberedelsene til "Industriavtalet" igangsatt høsten 1996. Dette besto i samtaler mellom de faglige organisasjonene og industriens arbeidsgiverorganisasjoner om den industrielle utviklingen, lønnsdannelsen og kompetanseutviklingen i bedriftene, på initiativ fra de faglig organisasjonene. Dette ble videreført med forhandlinger i mars 1997, og ledet til industriavtalen. Partene opprettet "Industrikomiteen", som har som oppgave å følge tillempingen av industriavtalen. Industriavtalen inneholder "Förhandlingsavtalet", som er regelverket som styrer forbundenes forhandlinger om kollektivavtale innen industrien. Forhandlingsavtalen var ment som en hjelp for forbundene å gjennomføre konstruktive forhandlinger uten (varsel om) arbeidskamp.

1997

De sentrale inntektsoppgjørene i 1997 var forbundsvis og I_1 får verdien 0. Disse oppgjørene omfattet bare $\frac{1}{4}$ av arbeidsmarkedet siden flere grupper hadde blitt enige om treårige avtaler i 1995. Avtalene som ble forhandlet frem i 1997 ga nominelle lønnstillegg på samme nivå som avtalene fra 1995. Fordi bare en del av arbeidsmarkedet forhandlet i 1997, er det vanskelig å se om det var endringer i koordineringen på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden, slik at verdiene på disse variablene videreføres fra 1995. Imidlertid er det tydelig at det var en forbedring i samarbeidsklima, slik at I_5 får verdien 0,5.

1998

I 1998 ble Industriavtalen tillempet for første gang. Før forhandlingene i 1998, ble forbundene i LO enige om å samordne og bestemme kravene om rammene for oppgjøret i fellesskap. Blant tjenestemennene, bestemte hver enkelt forbund kravene til rammene, og det ble i større grad lagt opp til at lokale forhandlinger, spesielt i SACO. En la også opp til endringer av arbeidstiden, og regjeringen hadde kommet med signaler om at dette først og fremst ville bli en diskusjon mellom partene i arbeidslivet.

Arbeidsgiverne hadde krav om større innslag av lokal lønnsdannelsen, og at det skulle være mulig i de lokale forhandlingene å gå bort fra minimumsvilkår som var spesifisert i riksavtalen. Dette var også et krav fra offentlige arbeidsgiverorganisasjoner. Mens arbeidsgiverne ikke ønsket å koordinere (I_4 blir 0), ønsket LO å koordinere, men det var ingen mulighet for samordnede forhandlinger.

Industriområdet forhandlet først, deriblant papirindustrien. Deretter forhandlet handelssektoren, offentlig sektor og resten i privat sektor. Oppgjørene var ikke konfliktfylte; det var nesten ikke varsler om arbeidskamp, og I_5 blir dermed 1. De fleste avtalene ble treårige, og det var mer koordinering mellom forbundene i LO, men også på arbeidsgiversiden. LO's felles lønnskrav kom til å påvirke nivåene for de fleste avtalene, og lønnsøkningene kom til å bli noe lavere enn i 1995. Det ser dermed ut til at I_3 bør ha verdien 1.

1999

De fleste avtalene i 1998 hadde vært treårige, og verdiene på variablene fra 1998 videreføres.

Regjeringen oppfordret igjen partene i arbeidsmarkedet til å vurdere forhandlingssystemet. Dette var spesielt med tanke på at Sverige ble stadig mer avhengig av den økonomiske utviklingen i

Europa og at det var behov for at partene i arbeidslivet i større grad tok hensyn til dette. Denne debatten ble knyttet til valget til Europa-parlamentet hvor de fleste store organisasjonene organiserte seg.

Videre samarbeidet LO og TCO med SAF om en langsiktig plan for å oppnå stabil lønnsdannelse. Hensikten var å få ned arbeidsledigheten og bidra til høyere realinntektsvekst.

4 Avsluttende kommentarer

Det refereres ofte til koordinering som et forhold som kan påvirke utfallet i lønnsdannelsen. Denne gjennomgangen viser at det kan være flere måter å koordinere lønnsoppgjørene på. Dette er illustrert ved de fem ulike indikatorene. I tillegg til å analysere effekten av ”total” koordinering, i form av summen av indikatorer, kan det også være interessant å se hvordan de forskjellige indikatorene hver for seg kan påvirke utfallet. Videre virker det sannsynlig at for eksempel effekten av koordinering på arbeidstakersiden kan være avhengig av eller forsterkes av koordinering på arbeidsgiversiden, slik at det er hensiktsmessig å åpne for samspill mellom de ulike indikatorene.

Litteraturliste

Calmfors, Lars og John Drifill (1988);” Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance”, Economic Policy no.6.

Calmfors, Lars og Anders Forslund (1990);” Wage Formation in Sweden” i Lars Calmfors (red);”Wage Formation and Macroeconomic Policy in the Nordic Countries”.

Elvander, Nils og Bertil Holmlund (1997);” The Swedish Bargaining System in the Melting Pot”, Arbetslivsinstitutet, Solna.

Faxén, Karl-Olof, Clas-Erik Odhner og Roland Spånt (1988);”Lönebildning i 90-talets samhällsekonomi”, SAF, LO og TCO.

Flanagan, Robert (1999);” Macroeconomic Performance and Collective Bargaining: An International Perspective”, Journal of Economic Literature, Vol. 37, No.3.

Iversen, Torsten (1999);” Contested Economic Institutions. The Politics of Macroeconomics and Wage Bargaining in Advanced Democracies. Cambridge, University Press.

Lindbeck, Assar, Per Molander, Torsten Persson, Olof Petersson, Agnar Sandmo, Birgitta Swedenborg og Niels Thygesen (1994);” Turning Sweden around”, MIT Press.

- LO** (1986); ”De centrala överenskommelserna”, Landsorganisationen i Sverige, Stockholm.
- Lundgren, Erik og Bengt Rydén** (1980); ”Svensk ekonomisk politik – lärdomar från 70-talet”, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle”.
- Nilsson, Stig W** (1990); ”Under årens lopp..”, Svenska Arbetsgiverförbundet, SAFs förlagsservice, Stockholm.
- NOU** (alle årganger 1972-1999);” Om grunnlaget for inntekstoppgjørene 19XX ”
- NOU** (1992:26);” En nasjonal strategi for høyere sysselsetting i 1990-årene”, Sysselsettingskommisjonens rapport.
- NOU**(1999:14);” Forberedelse av inntektsoppgjøret 1999”, Arntsen-utvalgets innstilling.
- NOU** (1988:24);” Inntektsdannelsen i Norge”.
- Røed, Knut** (2000);” Er kollektiv lønnsmoderasjon en farbar vei mot lav arbeidsledighet?”, utkast.
- Soskice, David** (1990);” Reinterpreting Corporatism and Explaining Unemployment”, Labour Relations and Economic Performance.
- Stokke, Torgeir Aarvaag** (1998);” Lønnsforhandlinger og konfliktløsning – Norge i et skandinavisk perspektiv”, Doktoravhandling, Fafo-rapport 246.

Publikasjoner fra Frischsenteret

Alle publikasjoner er tilgjengelig i Pdf-format på : www.frisch.uio.no

Rapporter

1/1999	Arbeidsledighet, arbeidsmarkedspolitik og jobbsøking i Norge	Knut Røed, Hege Torp, Tom Erik Aabø
2/1999	Egenskaper ved tildelingsformer for nasjonale klimagasskvoter	Rolf Golombek, Michael Hoel, Snorre Kverndokk, Ove Wolfgang
3/1999	Regionale virkninger av økte elektrisitetspriser til kraftkrevende industri	Nils-Henrik M. von der Fehr, Trond Hjørungdal
4/1999	Bedriftsnedleggelse og klimakvoter i norsk industri	Rolf Golombek, Arvid Raknerud
5/1999	Utdanning og livsinntekt i Norge	Oddbjørn Raaum, Tom Erik Aabø, Thomas Karterud
1/2000	Hvem er de ledige? En økonometrisk analyse av arbeidsledighetens sammensetning i Norge på 1990-tallet	Morten Nordberg
2/2000	Effektivitet i pleie- og omsorgssektoren	Dag F. Edvardsen, Finn R. Førsund, Eline Aas

Arbeidsnotater

1/1999	Kan markedskreftene temmes i lønnsdannelsen?	Colin Forthun
2/1999	Inntektseffekter av utdanning i Norge – en litteraturoversikt	Oddbjørn Raaum
1/2000	Empirical Specification of the Model in "Early Retirement and Economic Incentives"	Erik Hernæs, Steinar Strøm
2/2000	Forholdene på arbeidsmarkedet, økonomiske incentiver og risikoen for å bli yrkeshemmet	Christian L. Wold Eide
3/2000	Koordinering av inntektsoppgjørene i Norge og Sverige 1961-1999	Bergljot Bjørnson Barkbu

Memoranda

Serien publiseres av Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo, i samarbeid med Frischsenteret. Listen under omfatter kun memoranda tilknyttet prosjekter på Frischsenteret. En komplett oversikt over memoranda finnes på www.sv.uio.no/sosoeek/memo/.

3/1999	The Economics of Screening Programs	Steinar Strøm
7/1999	What hides behind the rate of unemployment? Micro evidence from Norway	Knut Røed, Tao Zhang
9/1999	Monte Carlo Simulations of DEA Efficiency Measures and Hypothesis Tests	Sverre A.C. Kittelsen
11/1999	Efficiency and Productivity of Norwegian Colleges	Finn R. Førsund, Kjell Ove Kalhagen
13/1999	Do subsidies to commercial R&D reduce market failures? Microeconomic evaluation studies	Tor Jakob Klette, Jarle Møen, Zvi Griliches
14/1999	Unemployment Duration in a Non-Stationary Macroeconomic Environment	Knut Røed, Tao Zhang
16/1999	The effect of schooling on earnings: The role of family background studied by a large sample of Norwegian twins	Oddbjørn Raaum, Tom Erik Aabø
17/1999	Early Retirement and Economic Incentives	Erik Hernæs, Marte Sollie, Steinar Strøm
18/1999	Fewer in Number but Harder to Employ: Incidence and Duration of Unemployment in an Economic Upswing	Erik Hernæs
19/1999	Progressiv Taxes and the Labour Market	Knut Røed, Steinar Strøm
22/1999	Inequality, Social Insurance and Redistribution	Karl Ove Moene, Michael Wallerstein
24/1999	Do Voluntary Agreements Lead to Cost Efficiency	Rolf Golombek, Espen R. Moen
25/1999	Rent Grabbing and Russia's Economic Collapse	Sheetal K. Chand and Karl Ove Moene
28/1999	The role of foreign ownership in domestic environmental regulation under asymmetric information	Jon Vislie
29/1999	Labor unions versus individualized bargaining with heterogeneous labor	Jon Strand
32/1999	Efficiency in the Provision of Municipal Nursing – and Home-Care Services: The Norwegian Experience	Espen Erlandsen, Finn R. Førsund

33/1999	Effects of Progressive Taxes under Decentralized Bargaining and Heterogeneous Labor	Jon Strand
34/1999	Reflections on Abatement Modelling	Ove Wolfgang
35/1999	Crime Induced Poverty Traps	Halvor Mehlum, Karl Ove Moene, Ragnar Torvik
36/1999	Statistical Discrimination and the Returns to Human Capital and Credentials	Christian Brinch
38/1999	Relative Unemployment Rates and Skill-Biased Technological Change	Knut Røed
2/2000	Married Men and Early Retirement Under the AFP Scheme	Ole J. Røgeberg
4/2000	Family Labor Supply when the Husband is Eligible for Early Retirement: Some Empirical Evidences	Jia Zhiyang
5/2000	Earnings Assimilation of Immigrants in Norway - A Reappraisal	Pål Longva, Oddbjørn Raaum
13/2000	Family Labour Supply when the Husband is Eligible for Early Retirement	Erik Hernæs, Steinar Strøm
15/2000	Labour Market Transitions and Economic Incentives	Knut Røed, Tao Zhang

Frischsenteret

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning er en uavhengig stiftelse opprettet av Universitetet i Oslo. Frischsenteret utfører samfunnsøkonomisk forskning i samarbeid med Sosialøkonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Forskningsprosjektene er i hovedsak finansiert av Norges forskningsråd, departementer og internasjonale organisasjoner. De fleste prosjektene utføres i samarbeid mellom Frischsenteret og forskere ved andre norske og utenlandske forskningsinstitusjoner.

**Frischsenteret
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 22958810
Fax: 22958825
frisch@frisch.uio.no
www.frisch.uio.no**